

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

שנאמרו אצל מסיבה לטובת כולל שומרי החומות

א' תולדות תשב"ז

מקור השפעת הברכות, בשנותן דעתו ומחשבתו על קדושת ארץ ישראל

- תפלה ברמעות הוא כעבודת "ניסוך המים" • [והתפללו בדרך ארצם]
- אחד הנולד בה, ואחד המצפה לראות קדושתה, נקרא 'בן ארץ ישראל'
- אם עדיין יש מקומות התורה בא"י זה לאות כי בני חוץ לארץ עומדים על המשמר • נחיצות קול תרועת אנשי חו"ל להגן בעד הדת בארץ ישראל
- תפלה במקום קרבת במקום פכורים במקום נסכים • ויתן ויתן
- רמב"ן: מקום מחשבת האדם שם מקומו • תחומין דרבנן או דאורייתא
- ברוך המדבק בארור נעשה כמותו • רוכב על החמור איך יתפלל
- צמח ה' לציב: אם חוטאים בארץ ישראל, נתחלף המקום בארץ העמים

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 41 ב - (מהדורא ב)

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 972-72-3333419+)

צו הערן די תורה מסיבה א' תולדות תשכ"ז

דרוקט: # → 627 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

20 מינוט) זייער קלאר

לע"נ הרבני חסיד והמפואר, ירא ושלם, היה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע בכל נימיו נפשו
מוה"ר אלתר ישכר בעריש בן הר"ר ישראל מנחם ע"ה שווימער
נפטר ח' כסלו תשל"ג לפ"ק

•

לע"נ הרה"ח המפורסם איש חסיד היה, אהב לעשות צדקה וחסד בהצנע לבת, יראת ה' היא אוצרו
מוה"ר ישראל דוב בן הר"ר נפתלי הירץ ע"ה מענדלאוויטש שו"ב
נפטר ר"ח כסלו תשס"ח לפ"ק
ולע"נ זוגתו האשה החשובה מרת מליא צירל בן הר"ר יהושע ע"ה

•

תנצב"ה

קושיזות ודיוקים בפסוק ויתן לך האלקים

א קושיא א

יש להבין כוונת הדרש שברש"י, ויתן ויחזור ויתן

ס'שטייט אין די וואָכעדיגע סדרה (כו, כח): **וְיִתֵּן לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירֵשׁ. זָאָגט רש"י, וְיִתֵּן וְיִחְזֹר וְיִתֵּן.**

[והביאור בזה] ווייל ס'איז אַן איבריגע וא"ו, [דכיון שהוא בתחלת הדיבור, היה לו להתחיל "יתן" לך האלקים. ובשאר מקומות] גייט עס אַרויף [ו'] מוסיף על ענין ראשון, [אבל כאן, אַז] איך האָב עס נישט [מיט] וואָס מְחַבֵּר צו זיין פון 'פריער' [שהרי הוא התחלת הברכות, ולמה כתיב ו'], איבערדעם זאָגט מען דעם פשט (בב"ר סו, ג) אַז ס'גייט אַרויף אויף 'שפעטער' [שיתן גם בעתיד], **וְיִתֵּן וְיִחְזֹר וְיִתֵּן** (ועיין במזרחי וגור אריה). [עכ"פ] אַזוי זאָגט רש"י.

(א) מוז מען פאַרשטיין וואָס איז ער דאָ מרמז. [לכאורה הוא פשיטא, דהלא] אַוודאי זיכער, אַז דער בורא כל עולמים זאָל געבן, גיט ער אודאי בתמידות, [שהרי וואָס] דער בורא כל עולמים טוט, איז אַ נצחיות, [ואם כן] וואָס דאַרף ער זאָגן **וְיִתֵּן וְיִחְזֹר וְיִתֵּן**, דער בורא כל עולמים 'הייסט' [שם 'צוה' ה' את הברכה], ער 'גיט' כסדר.

ב קושיא ב

צ"ב המדרש בשייכות ענין בפסוק ויתן לך

מִטַּל הַשָּׁמַיִם. איז דאָ אַסאך דרשות [במדרשים], און איין דרש איז דאָ אין מדרש (ב"ר סו, ג), **מִטַּל הַשָּׁמַיִם זֶה צִיּוֹן, שְׁנֵאמַר** (תהלים קלג, ג) **כְּטַל תְּרֹמּוֹן שִׁיֵּד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן, וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ זֶה קִרְבָּנוֹת** [שבא ממיטב הארץ, דכתיב (תהלים סו, טו) עלות מיחים אַעֲלֶה, ופירושו עולות שמינים], **וְרֵב דָּגָן זֶה בִּיכּוּרִים** [שבא מהדגן], **וְתִירֵשׁ אֱלוֹ הַנֶּסֶכִּים** [שבאים מיין ותיירוש]. (ב) [והנה מה שהזכיר] תירוש [אלו] הַנֶּסֶכִּים פאַרשטייט מען [דהוא שייך לענין הקרבנות ציבור בבית המקדש. אָבער] ביכורים [אינו מובן כל כך השייכות לכאן], ס'איז דאָךְ ברכות [בענין הקרבנות שבבית המקדש], לכאורה ס'האָט נישט אַזוי אינגאַנצן פלאַץ אין 'די' ברכות אַריין. [ואם כן יש להבין הכוונה במה שהזכיר ענין ביכורים דוקא].

ג

קושיזות ודיוקים בפרשת ואברהם זקן ושליחת אליעזר

נאָר וואָס דען [לייטש הקושיזות בפרשתן, נקדים לדקדק עוד].

מ'האָט געליינט דעם שבת [שעבר, בפרשת חיי שרה]: **וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל, וַיֹּאמֶר אֶל עֶבְדּוֹ זָקֵן בִּיתוֹ וְגו', אַזוי ווי ס'שטייט ווייטער, ער האָט געשיקט דאָס שליחות [ששלח את אליעזר לחרן לקחת משם אשה ליצחק ממשפחתו].**

ד

קושיא ג

במדרש תנחומא מביא לכאן ענין חיוב התפילה בכוונה ובישוב הדעת

שטייט אין מדרש תנחומא^א, הייבט ער אָן [בתחלת פרשתן]. **וְאַבְרָהָם זָקֵן, ילמדנו רבינו, היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה כיצד יעשה, וואָס זאָל ער טון, [כך שנו**

^א במדרש תנחומא (חיי סימן א): **וְאַבְרָהָם זָקֵן.** ילמדנו רבינו, היה רוכב על חמור והגיע עונת תפלה, כיצד יעשה. כך שנו רבותינו, היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה, יֵרֵד, ואם אינו יכול לירד שאין דעתו מיושבת עליו מפני

רבותינו (ברכות כח:) היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה יִרְד, ער זָאָל אֲרָאָפְגִיין פונעם חמור, - ויחזיר פניו, ער זָאָל אויסדרייען [פניו], קיין ארץ ישראל יחזיר פניו (ברכות שם ודף ל., כדלקמן אות ו), - ואם אינו יכול לירד או שלא היה דעתו מיושבת עליו, שהיה לו מעות, ער הָאָט געהאַט דאָרטן 'געלט' איז ער נישט אַזוי מיושב, ער וועט אַריינקלערן [בדאגת שמירת המעות] וועט ער נישט [אינזין האָבן בתפלה], לֹא יִרְד, דעמאָלטס לא ירד, ער זָאָל בלייבן דאָרטן זיצן [על החמור] כדי ער זָאָל קאַנען דאָווענען מיט ישוב הדעת.

איז ער מאריך דערויף [מיט] דאָס ענין [פון] תפלה מיט ישוב הדעת [שיתפלל לפני הקב"ה ותהא דעתו מיושבת עליו, ובזה יהא מובטח שתפלתו נשמעת וכו']. [עד כאן דברי התנחומא].

ה

וצ"ב שייכות דיני כוונת התפלה, לפסוק וְאֶבְרָהִם יָקָן וּשְׁלִיחַת אֱלֵעִזָּר עֶבֶד אֲבִרָהֻם

ג) איז דאָךְ עפעס אַ פלא, ווי קומט דאָס עפעס אין דעם [פסוק, און] אין דער פרשה, [דכתיב בה] וְאֶבְרָהִם יָקָן כָּא בְּיָמִים וְגו', און ער הָאָט געשיקט אליעזר עבד אברהם, שטעלט ער אַראָפּ די הלכה וואָס מ'זאל טוהן [כשהיה רוכב על החמור] צי מ'זאל אַראָפְגִיין [אַדער] מ'זאל נישט אַראָפְגִיין.

ו

חילוק בין התנחומא, עם הברייתא שבגמרא, בין רוכב על החמור אם צריך לירד

ס'איז אביסל אַ חילוק [בין הגמרא ברכות והתנחומא].

די גמרא² פירט אויס, [בין כך ובין כך] 'סיי ווי סיי' לֹא יִרְד, ווייל ס'איז נישט דעתו מיושבת. ס'איז אַ פלוגתא, רבי [ותנא קמא, ובגמרא מסיים הלכה כרבי].

דער תנחומא זאָגט אַז נאָר דעמאָלט [לא ירד, אם לא יהא דעתו מיושבת על ידי הירידה], זעט אויס 'סתם' לערנט ער אויכעט [כתנא קמא שירד], אַז נאָר ווען ס'איז [אינו יכול לכוון] זאל מען נישט אַראָפְגִיין.

אין די משנה³ שטייט אויך די זעלבע [נכתבת התנא קמא], הִיָּה רֹכֵב עַל הַחֲמֹר, יִרְד, איז יִרְד, [וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִירֹד] אַז ער קען נישט אַראָפְגִיין, [ווייל] ס'איז נישט דעתו מיושבת [אם ירד, יחזיר אֶת פָּנָיו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו], יָכוֹן לְבוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים.

ז

קצת הקדמה להדרוש

מה שמבואר עוד בגמרא בענין זה, שהמתפלל צריך לכוון ולהחזיר פניו נגד ארץ ישראל ומקום המקדש

און די גמרא פירט אויס¹ [היה עומד בחוץ לארץ] מ'זאל דאָווענען [כנגד ארץ ישראל, שנאמר] וְהִתְפַּלְלוּ דֶּרֶךְ אֶרְצָם, די גמרא לערנט אַרויס פונעם פסוק אַז מ'דאָרף

המעות שהם על חמורו וכו', יהא מתפלל כשהוא רוכב. אמר רבי יוחנן, זאת אומרת המתפלל צריך שתהא דעתו מיושבת עליו ויתפלל לפני הקב"ה. אבא שאול אומר, אם כיון אדם את דעתו בתפלה יהא מובטח שתפלתו נשמעת וכו', ואין לך אדם שכיון לבו ודעתו לתפלה כאברהם אבינו וכו', לכך נאמר וְאֶבְרָהִם יָקָן.

² בגמרא (ברכות ל.): תנו רבנן, היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה, אם יש לו מי שיאחז את חמורו, ירד למטה ויתפלל, ואם לאו, ישב במקומו ויתפלל. רבי אומר, בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו. אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי, הלכה כרבי. - ובתוספות שם: הלכה כרבי. שלא ירד למטה, ואפילו שלא במקום סכנה, ואפילו במהלך מתפלל, ואינו צריך להחזיר פניו כנגד ירושלים.

³ במשנה (שם כח:): היה רוכב על החמור, ירד ויתפלל. ואם אינו יכול לירד, יחזיר את פניו. ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

¹ בגמרא (שם ל.) לאחר שהביאו ברייתא הנזכרת (בעה"ב), הביאו עוד ברייתא: תנו רבנן, סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות, יכוין לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר (מלכים א', ח.) וְהִתְפַּלְלוּ אֵל ה'. היה עומד בחוץ

[דאווענען] דרך פון ארץ ישראל. יעדער וואו ער איז [בכל מקום], זאל ער זיך אלץ דרייען, פונעם זיין קיין ארץ ישראל. פֿמגדל דױד צװאָרף [בנוי לתפילות], לערנט דאָרט די גמרא אַרויס פונעם פסוק, מאי קראה, בְּנוֹי לְתַפִּילוֹת, תֵּל שֶׁכֶּל פִּיּוֹת פּוֹנִים אֵלָיו. [וחזינן מכל זה שהעיקר הוא עצם הכוונה בתפלה, ושיכוין לבו נגד ארץ ישראל וירושלים ומקום המקדש. אלא שלכתחלה אם אפשר צריך גם להחזיר פניו לשם]. (ועיין ביאור הענין להלן, אות כא-כג).

ח

סיום קושיא ג

ועכ"פ קשה השייכות מכל זה לשליחת אליעזר עבד אברהם

[דאָס איז] אַלץ רעכט, נאָר [אכתי יש להבין] וואו דער מדרש שטעלט דאָס אַהער אויף דעם פסוק [נאברהם זקן, ושליחותו אליעזר עבד אברהם].

ט

[קושיא ד - מתוך הדרוש]

וְעוֹד שֵׁם בְּפִרְשֵׁת חַיִּי (כד, לט), וְאָמַר אֵל אֲדֹנָי אֱלִי לֹא תִלְךָ הָאִשָּׁה אַחֲרַי. וּפִרְשׁ רַש"י (ומקורו בב"ר נט, ט), "אֱלִי" לֹא תִלְךָ הָאִשָּׁה. "אֱלִי" כְּתִיב, בַּת הִיְתָה לוֹ לְאֵלִיעֶזֶר, וְהִיא מִחֻזַּר לְמִצְוַת עִילָה שִׁיאָמַר לוֹ אֲבִרָהָם לְפָנָיו אֵלָיו לְהִשְׁיֵאוֹ בְּתוֹ. אָמַר לוֹ אֲבִרָהָם, בְּנִי בְרוּךְ וְאַתָּה אֲרוּר, וְאֵין אֲרוּר מִדְּבַק בְּבִרְךְ. וְקִשָּׁה דִּהְלֵא בְּכָאן שְׁפִיר רְצָה הָאֲרוּר לְדְבַק בְּבִרְךְ, שֶׁהִרִי אֵלִיעֶזֶר רְצָה לְהִתְחַתֵּן עִם אֲבִרָהָם, רַק שֶׁאֲבִרָהָם לֹא הִסְכִּים לָזֶה, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לֵאמֹר בְּהִיפֵךְ, "אֵין בְּרִיךְ מִדְּבַק בְּאֲרוּר".

(הקושיא בדברי רבינו, להלן אות כו)

י

[קושיא ה - מתוך הדרוש]

ה) וְעוֹד צ"ב למה באמת הִשָּׁש אברהם להתחתן עם אליעזר, והלא מבואר במדרש על הפסוק (כד, לא) בּוֹא "בְּרִיךְ" ה', שֶׁעַל יְדֵי שְׁאֵלִיעֶזֶר שֶׁרַת אֶת אֲבִרָהָם בְּאִמּוֹנָה יֵצֵא מִכֻּלָּ אֲרוּר לְכֻלָּ "בְּרִיךְ". וְאִם כֵּן הָיָה מִצִּיּוֹנוֹת כּוֹחַ שְׁיוּכָל לִצְאָת מִכֻּלָּ אֲרוּר, וְאִם כֵּן קִשָּׁה וְכִי לֹא הָיָה בְּכֹחוֹ שֶׁל אֲבִרָהָם אֲבִינוֹ לְהוֹצִיאוֹ מִכֻּלָּ אֲרוּר אֶף בְּלֹא הַשְׁלִיחוֹת, וְיֻכַּל לְהִתְחַתֵּן עִמּוֹ אֲתוֹ, וְלִמָּה לֹא רְצָה בּוֹהוּ.

(הקושיא בדברי רבינו, להלן אות כז)

יא

ביאורי הקושיות בפסוק וְאֲבִרָהָם זָקֵן

הקדמה לביאור קושיא ג

ביאור הנמרא ברכות: כיון דמקדמי ומחשבי לבי כנשתא, ה"ינו דאחני לחו" שהאריכו ימים בחוץ לארץ (עד אחר אות כד)

לאָמִיר זַעֲן.

די גמרא זאָגט אין ברכות (ח), תִּמָּה רַבִּי יוֹחָנָן, עַר הָאֵט גַּעֲהֶעֱרַט ס'איז דאָ אִיפֹא 'סְבִי' בְּכֻבֵּל, ס'איז דאָ [בחוץ לארץ] 'אַלְטֶע אִידִין', 'זִקְנִים', תִּמָּה [על זה ואמר הלא] לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם [ימי בניכם] "עַל הָאֲדָמָה" (עקב יא, כא) כְּתִיב, [אַבֵּל בְּחוּץ לָאָרֶץ לֵא]. כִּיּוֹן דְּשִׁמְעַ

לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל, שנאמר (שם, מח) וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלָיֶךָ דְּרָךְ אֶרֶצָם. היה עומד בארץ ישראל, יכוין את לבו כנגד ירושלים וכו', היה עומד בירושלים, יכוין את לבו כנגד בית המקדש וכו', היה עומד בבית המקדש, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים וכו', נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד. אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא, מאי קראה, פֿמגדל דױד צװאָרף בְּנוֹי "לְתַפִּילוֹת" (שיר השירים ד, ד), תֵּל שֶׁכֶּל פִּיּוֹת פּוֹנִים בּוֹ.

דְּמִקְדָּמִי וּמִחֲשָׁכִי לְבִי כְּנִשְׁתָּא [פירש"י: מקדמי שחרית, ומחשכי ערבית. כלומר, מאריכין בבית הכנסת], אָמַר "הֵינְנוּ דְּאֵהֲנִי לָהּ", דַּעַס הָאָט זײ גַּעְהָאָלפֿן [שהאריכו ימים אף בחוץ לארץ. כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיין].
[עד כאן דברי הגמרא ברכות].

יב

[קושיא ו']

קושיית המפרשים: להבין איך נחה דעתו של רבי יוחנן במה ששמע דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא והלא גם מעיקרא ידע שיש הרבה זכותים בבבל, אלא שע"ז תמה דסוף סוף על האדמה כתיב ולא בחוץ לארץ, ובמה נתיישב לו תמיהה זו במה דמקדמי ומחשכי לביהכ"נ

אויף דַּעַס פֿרעגן דאָך אַלע די קשיא [איך נתיישב לר' יוחנן תמיהתו כששמע דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא].

[דהנה בעיקר תמיהתו צריך הסבר], נו האָט ער דַּעַן [מעיקרא] געקלערט אַז ס'איז נישטאָ אין בבל קיין זכותים? !, [הלא נתחבר שם] תלמוד בבלי, דאָרט איז געווען א גרויסער כח התורה, און בתי מדרשים, האָט ער דַּעַן נישט געוואוסט ס'איז דאָ זכותים? !
[אלא מאין] די קשיא איז אים געווען, אין 'פסוק' שטייט אָבער 'דאָך' נאָר לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם 'עַל הָאָדָמָה', [וכשראה שם] אַ גרויסע זקנה, האָט אים 'דאָך' געוואונדערט. נו [אם כן] וואָס האָט ער פֿאַרענטפערט [תמיהתו] מיט דַּעַס [וואָס] דְּמִקְדָּמִי וּמִחֲשָׁכִי לְבִי כְּנִשְׁתָּא, ס'איז טאַקע אַ גרויסער זכות, נו אָבער די קשיא איז דאָך ווייטער, 'עַל הָאָדָמָה' כתיב.

יג

פירוש מהרש"א ושל"ה: בביאור קושיא ו'

כיון דבתי כנסיות עתידין ליקבע בארץ ישראל, על כן יש להם גם עכשיו קדושת ארץ ישראל
"על שם העתיד", וממילא אותן דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא נקרא שהם גם כן "על האדמה"

מילא איז דאָך שוין ידוע [מה שמתרצים על זה] דַּעַר מַהֲרַשׁ"א (חידושי אגדות ברכות שם, ד"ה הנוגעים) און דַּעַר שֶׁל"ה הַקְדוּשׁ (מסכת תמיד נר מצוה, בהגהות אות יג), [וויין] זײ ברענגען אַלע ספרים, ווייל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות אַז זײ זאָלן נקבע ווערן בארץ ישראל", איז "על שם העתיד", אַז מ'איז אין "בית המדרש", איז אַזוי ווי מ'העט געווען אין "ארץ ישראל". [וממילא כיון שהם מקדמים ומחשכים לבית הכנסת, הרי נחשב שהם "על האדמה", ושפיר מתקיים אצלם הכתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם].

יד

ב' קושיות הרי"ף בעין יעקב: על תירוצו הנוכר

נאָר אַ פֿלא, דַּעַר רי"ף אויפ'ן עין יעקב', - ער האָט דאָך נישט געזען דַּעַס מַהֲרַשׁ"א', - ברענגט ער, בימי חרפי האָט ער געזעהרט 'דַּעַס' פשט [הנוכר, ומסיים] אָבער ס'האַלט נישט אויס, ער ווענדט עס אָפּ אינגאַנצן.

^ה כמבואר בגמרא מגילה (כט): תניא, רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר (ירמ' מו, יח) כי תבבור בְּהָרִים וּכְכַרְמֵל בְּיָם יְבוֹא, והלא דברים קל וחומר, ומה תבּוּר וּכְכַרְמֵל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה, על אחת כמה וכמה.

^י בפ' הרי"ף בעין יעקב (ברכות שם): איכא סבי בבבל. וקשה טובא דהיכי מתרץ לה מאי דכתיב על האדמה אבל בחוצה לארץ לא. ובימי חרפי שמעתי בזה עם מאמר חכמינו ז"ל שעתידים כל בתי כנסיות ובתי מדרשות להיות נקבעים בארץ ישראל, ולהכי ניהא, דכיון דמקדמי בבי כנישתא הונן לָהּ יוֹשִׁבִים על האדמה בארץ ישראל. ואין

למה נקט דוקא שמקדמים ומחשכים "לביית הכנסת" שהוא מקום תפילה, והלא גם "בתי מדרשות" שהם מקום לימוד התורה, עתידין ליקבע בארץ ישראל, וא"כ היושב בהם כיושב "על האדמה"

א. וואָס דאַרף מען זאָגן [דוקא] דמקדמי ומחשכי "לבי כנישתא" [שהוא "בית הכנסת"], ער דאַרף זאָגן [=שהיה די לומר] ער זיצט אין "בית המדרש", [שהרי גם 'בתי מדרשות' עתידין ליקבע בארץ ישראל כמו 'בתי כנסיות']. האָט ער [רבי יוחנן] דען נישט געוואוסט אַז ס'איז דאָ אַ "בית המדרש", אַז מ'לערנט, מ'קאָן זיצן אין "בית המדרש", [ולמה נקט דוקא במה שהולכים "לבי כנישתא"].

[ועוד מקשה] נאָך קשיות, ער זאָגט ס'האַלט נישט אויס דער פשט [עיי"ש].

למה נקט דוקא "שמקדמים ומחשכים", והלא גם הלומר "באמצע היום" יש בו החשיבות שיקבע בארץ ישראל

ב. און פאַרוואָס גראַד "מקדמי ומחשכי" [פאַרטאָגס און ביינאַכט, זאָל ער זאָגן] פשוט ער לערנט, "בייטאָג" אַז ער זיצט אין בית המדרש איז דאָך אויך די זעלבע .?

[ולכן] 'נייט ער זיך' [בדוחק] צו זאָגן אַן אַנדערן פשט.

טו

חקמה לביאור קושיא ו (לדרכינו)

(עוד אחר אות כ)

נאָר איך העט געמיינט [לייב הגמרא באופן אחר], קען זיין [לדרכינו בביאור קושיא ו] אַז דער פשט איז אַזוי, דעס וואָס די גמרא זאָגט הַיְינִי דְאֶהְיֶי לְהוּ [כיון] דְמִקְדָּמִי וּמִחֲשָׁכִי לְבִי כְנִישְׁתָּא.

[ויבואר זה באופן דלא רק על שם העתיד, אלא גם על שם עכשיו נחשב כאילו יושבים "על האדמה", וגם לא יוקשה על זה ב' הדיוקים שהקשה הר"ף בעין יעקב].

טז

זכות הצפייה לקדושת ארץ ישראל

בגמרא כתובות: אַחַד הַנוֹלָד בָּהּ, וְאַחַד הַמְצִיפָה לְאַרְצָהּ

זכות "בני חוץ לארץ" המצפים על ציון לראותה בבנינה, שזה אל זכות "בני ארץ ישראל" שנולדו בה, והם חשובים כמותם

ס'שטייט אַרײַם אין די גמרא^א אין כתובות דף ע"ה (ע"א), [שדרשו הפסוק] (תהלים פז,

ה) וּלְצִיּוֹן יֹאמַר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵךְ בָּהּ וְהָיָה יְכוֹנָנָה עֲלֵיוֹן, זאָגט די גמרא, - [ומפרש רש"י]

דברים אלו מחוורים אצלי, דאס כן למה הוצרכו "לקדומי וחשוכי", דמספיק להם היותם מתפללים בבית הכנסת [בשעת התפלה לבד] דהוה להו כיושבים בארץ ישראל. ועוד קשה דהרי גם "בתי מדרשות" עתידים להיות בארץ ישראל, וכיון שבבני ככל עוסקים בתורה, הא אהני להו למחשב להו יושבים על האדמה [ולמה אמר דמדקדמי ומחשכי "לבי כנישתא" דוקא, שהוא בית הכנסת מקום התפלה]. [ועיין שם שהקשה עוד כמה קושיות, ועל כן מבאר הגמרא באופן אחר עיי"ש].

^א הר"ף [או הריא"ף] על עין יעקב נתחבר בשם ספר "מאור עינים" על ידי הגאון רבי יאשיה ב"ר יוסף פינטו [חתנו של הרה"ק רבי שמואל בן רבי חיים וויטאל זלה"ה, וממלא מקומו של מהר"ח ברבנות עיר דמשק], וחיבורו על מסכת ברכות נדפס לראשונה באמסטערדאם שנת ת"ג. והגם שהספר "חידושי אגדות" מהרש"א נדפס מקודם לזה קצת [חלק א' בלובלין שפ"ו, חלק ב' בקראקא שצ"ב], אבל מאחר שהריא"ף היה דר בארץ ישראל ובדמשק, ברור שלא הגיע הספר לידו. ובפרט ששמע פירוש זה עוד "בימי חורפו", שהוא הרבה קודם הדפסת החידושי אגדות למהרש"א.

[ועיין בספר יוחסין השלם (בנוספות שבסוף הספר) וז"ל: ר' יאשיה פינטו חכם גדול מהולל בתורה וחוקר נפלא, חיבר פירושו על אגדות עין יעקב בשם רי"ף, וספר כסף נבחר, נפטר בשנת שפ"ח, עכ"ל. אולם לכאורה אין זה נכון, כי בספר מקור חיים על התורה (לר"ש וויטאל חתנו של הרי"ף, דף פא.) בפרשת פקודי דרוש ה', כתב שם הספר שנשא ככלות השנה של פטירת חמיו באדר שנת ת"ט, וא"כ מוכח שנפטר בחודש אדר שנת ת"ח].

^ב בגמרא (כתובות עה:). וּלְצִיּוֹן יֹאמַר אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵךְ בָּהּ וְהָיָה יְכוֹנָנָה עֲלֵיוֹן [פירש"י: לעתיד לבא כשיתקיים מקרא שכתוב (ישעי' סו, כ) וְהָיָא אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְחָה לְה' וגו' כל מקום שימצאו שם "ישראל" אמרו העמים זהו "מבני

פון דאָנעט איז געדרינגען אַז לעתיד, זיי [האומות] וועלן ברענגען [מתנות למלך המשיח, כדכתיב] יִכִּילוּ שִׁי לְמוֹרָא (שם עו, יב), זיי וועלן ברענגען אַ מתנה "אַ איד" [שימצאו בין העמים, - וקאמר בגמרא] אַחד הַנוֹלָד בָּהּ וְאַחַד הַמְּצֵפָה לְרִאֲוֹתָהּ, ווער ס'האָפּט עס צו זען, האָבן [אַלע] דעם זעלבן זכות, וועלן אַלע ווערן אָנגערופן בני ארץ ישראל, "בני ציון" [ושזה "יולד בה"]. אַזוי זאָגט די גמרא.

זאָגט רש"י: פונעם טאַפּלטן לשון "אִישׁ וְאִישׁ", אִישׁ וְאִישׁ יִתְרָא, איז געדרינגען [אַז] סיי הַנוֹלָד [בָּהּ, און] סיי הַמְּצֵפָה לְרִאֲוֹתָהּ, זענען אַלע [נקראים בני ארץ ישראל], האָבן אַלע דעם זכות.

[וממשיך הגמרא: אָמר אַבִּי, וְחַד מִיַּמֵּיהוּ עֲדִיף כְּתָרִי מִיָּנִין. אָמר רַבָּא, וְחַד מִיָּנִין כִּי סָלִיק לְהֵתֵם עֲדִיף כְּתָרִי מִיַּמֵּיהוּ].

זאָגט דער שיטה מקובצת^ט אַז רש"י אין מהדורא קמא זאָגט נאָך מער, אַז דעם וואָס ס'איז חַד מִיָּנִין עֲדִיף כְּתָרִי מִיַּמֵּיהוּ, זאָגט ער [דזהו רק] אַקעגן "חריפות" איז אַ חילוק [שבארץ ישראל עדיפים בחריפות], אָבער דעם "זכות" האָט מען 'דעם זעלבן'. ווער ס'איז מְצֵפָה לְרִאֲוֹתָהּ, ער האָפּט, איז די זעלבע [זכות של ארץ ישראל, כמו הַנוֹלָד בָּהּ]. [על כל פנים] אַזוי זאָגט די גמרא.

ציון, זה "יָלַד בָּהּ", נביאנו שם. ולציון, כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (תולדות כו, ז), על אשתו. אמר רבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי, אחד הַנוֹלָד בה ואחד המצפה לראותה. [איש איש יתירא קא דריש, אחד הַנוֹלָד בה ואחד המצפה לראותה: קרא מִבְּנֵיהּ וְכִיבֵיאוּהָ אַלְעָה]. אמר אב"י: וְחַד מִיַּמֵּיהוּ [מבני ארץ ישראל] עֲדִיף [פקחים וחריפים] כְּתָרִי מִיָּנִין. ואמר רבא, וְחַד מִיָּנִין כִּי סָלִיק לְהֵתֵם עֲדִיף כְּתָרִי מִיַּמֵּיהוּ, דהא רבי ירמיה דכי הוה חכא, לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, כי סליק להֵתֵם, קרי לן בבליא טפשא.

ועיין עוד בלשון רש"י בתהלים (מזמור פז) שמפרש כל המזמור באופן זה. שאמר שם הכתוב: נִכְבְּדוּת מְדַבֵּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹקִים סֵלָה. אֲזִכִּיר רַחֵם וּבָבֶל לִידְעֵי הַנָּה פִלְשֶׁת וְצֹר עִם כּוֹשׁ זֶה יָלַד שָׁם. וְלִצִּיּוֹן יֹאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יָלַד בָּהּ וְהוּא יְכֻנְנֶה עֲלֵיוֹן. ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים זֶה יָלַד שָׁם סֵלָה:

ופירש רש"י: נִכְבְּדוּת מְדַבֵּר בָּךְ. אֶת יְרוּשָׁלַיִם, דברי כבוד נדברו בך מפי הקב"ה, ומהו הן הנכבדות, שאת עיר הָאֱלֹקִים סֵלָה: אֲזִכִּיר רַחֵם וּבָבֶל לִידְעֵי. עוד זאת דיבר עליך, אֲזִכִּיר את 'מצרים' ואת 'בבל' על יודעי, להביא מנחה, כענין שנאמר והביאו את כל אחיהם וגו' מנחה לה': הַנָּה פִלְשֶׁת וְצֹר עִם כּוֹשׁ. גם הם כמצרים ובבל יתנו לב לבקש ולזכור את כל אחד ואחד: זֶה יָלַד שָׁם. זה היה ממשפחות הַנוֹלָדִים בציון, כענין שנאמר (ישעיה כו, יב) וְאַתֶּם תִּלְקְטוּ אֶחָד אֶחָד: וְלִצִּיּוֹן יֹאמֶר אִישׁ וְאִישׁ יָלַד בָּהּ. וכשיביאום מנחה לה' בציון, יֹאמֶר להם על כל אחד ואחד זה מאותם שגלו ממך ומתולדותיהם: וְהוּא יְכֻנְנֶה עֲלֵיוֹן. והקב"ה יכוננה למעלה מכל העיירות: ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים וגו'. מקרא מסורס זה, וסלה האמור לסופו מוסב כלפי ראשו. ה' יִסְפֹּר בְּכָתוּב עֲמִים סֵלָה, כלומר לעתיד כשיכתוב הקב"ה האומות העולם לדראון ימנה את ישראל הנבלעים בתוכם ואת הנאנסים ביניהם ויוציאם מתוכם, ויאמר זֶה יָלַד מאותם של ציון ויברור אותם לו, וזה שאמר ישעיה (סו, כא) וְגַם מִהֶם אֶקַּח לְכֹהֲנִים לְלֹאִים [אָמר ה', פירוש] מן הגוים המביאים אותם מנחה אֶת הַנְּבָלִים בְּתוֹכָם ויהיה בהם כהנים ולוים שאינם נְכָרִים, וְלִפְנֵי גִלּוּם הֵם, אמר ה', והיכן אמר (נצבים כט, כח) הַנִּסְתָּרוֹת לִה' אֱלֹקֵינוּ:

^ט בשיטה מקובצת (כתובות שם) כתב בשם רש"י ז"ל במהדורא קמא וז"ל: וְלִצִּיּוֹן יֹאמֶר אִישׁ וְאִישׁ זֶה יָלַד בָּהּ, וְהוּא הַנוֹלָד בָּהּ יהיה חשוב שבהם ובזכותו יְכֻנְנֶה הַקֵּב"ה שהוא עֲלֵיוֹן. ורבי מיאשה דריש להאי אִישׁ וְאִישׁ, אחד הַנוֹלָד בה ואחד המצפה לראותה אפילו לא נולד בה, בזכותם יְכֻנְנֶה הַקֵּב"ה שהוא עֲלֵיוֹן. - אמר אב"י וְחַד מִיַּמֵּיהוּ עֲדִיף כִּי. פירוש אף על גב דרבי מיאשה אָשְׁנִיה הַנוֹלָד לַמְּצֵפָה לְרִאֲוֹתָהּ, היינו לענין "זכותא", אבל לענין "חריפות ופקחות" אינה עדיף מינן, ויפה כח הַנוֹלָד מִהַמְּצֵפָה. והיה אפשר לומר דאב"י דריש אִישׁ וְאִישׁ יולד בה, פירוש דהַנוֹלָד בה היא ליה כאיש ואיש, דעדיף כְּתָרִי מִיָּנִין, ואין במשמע לישנא דגמרא דאב"י חולק בדרשא דקרא עלה דר' מיאשה כנ"ל. עדיף כְּתָרִי מִיָּנִין. בחריפות ובתלמוד.

ועוד כתב שם בשם ריב"ש ז"ל: וכל חד מינן כי סליק להֵתֵם עדיף כְּתָרִי מִיַּמֵּיהוּ. נראה לי הטעם כי בני ארץ ישראל "טבע הארץ" כמביע להם, משום דאוריא דארץ ישראל מחכים, אבל אינם רגילים לתלמוד כל כך בחריפות כמו בני בבל. ולכן בני בבל 'מההרגל' מסייע, ולבני ארץ ישראל "טבע הארץ" וטבע הארץ עדיף מן ההרגל, אבל כשבן בבל עולה לארץ ישראל הנה ההרגל והטבע מסייעין אותו, ומשום הכי עדיף כְּתָרִי מִיַּמֵּיהוּ.

יז

ביאור הגמרא בתוכות

ההסבר בזה יש לומר, ע"פ דברי הרמב"ן שהוא "סברא דאורייתא" דמקום שאדם חושב, נחשב שהוא עצמו הוא ממש שם, ועל כן גם "המצפה לראותה" ונותן דעתו ומחשבתו שם, נחשב כמי שהוא נולד ודר שם (עוד אחר אות כ)

מילא מ'דארף דאך נישט קיין 'הסבר' [למה המצפה לראותה שוה להנולד בה], אז די גמרא לערנט עס ארויס פון א 'פסוק'.
נאך [דאך] איך האב געזאגט, ס'קאן זיין א שטיקל 'הסבר' אויכעט.

יח

סברת הרמב"ן בעירובי תחומין: מקום שהאדם חושב בו, שם הוא מקומו

איך זאג אסאך מאל נאך, [וואס] דער רמב"ן זאגט.

ער פרעגט די קשיא, וויאזוי נוצט אן עירוב [תחומין]?, די תורה הקדושה האט געזאגט אז מ'טאר נישט [גיין יותר מאלפיים אמה, כדכתיב (בשלח טז, כט) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, וכשמניח פת לסוף אלפים אמה התירו לו חכמים לילך משם עוד אלפים אמה, אף שאין שם מקומו].

מילא דער וואס ער לערנט תחומין דרבנן^א [וקרא דאל יצא וגו' אסמכתא בעלמא היא], זאג איך הם אָמרו וְהם אָמרו, כי הם אמרו איסור תחומין, והם אמרו אז מ'לייגט אן 'עירוב' מעג מען.

אָבער דער וואס ער לערנט תחומין דאורייתא, איז דאך "מן התורה" טאר מען נישט גיין ווייטער [מאלפיים אמה, און] אז ער שטעלט דאָרט אן עירוב מעג ער שוין יא?, וויאזוי איז דאָס געווען א תקנה [של חכמים שיוכלו לילך], וויאזוי האָט מען געקאָנט מתיר זיין אן איסור דאורייתא 'בְּקוֹם וְעֵשֶׂה'^ב?

זאָגט דער רמב"ן: אז מ'לייגט דאָרט אן עירוב, א סעודה, איז דעתו של אדם אחר סעודתו, אין דער 'מחשבה' איז ער 'דאָרט' [במקום העירוב], און דאָרט וואו מ'איז 'אין די מחשבה' איז ווי גלייך מ'העט דאָרט 'געוואוינט' [ממש, וכאילו היה שם גופו, ועל כן משם הוא דחשבינן אלפיים אמה]. אזוי זאָגט דער רמב"ן.

^א 'בידושי הרמב"ן' (עירובין יז:): ויש לתמוה לדברי ר' עקיבא כיון דאלפים אמה מן התורה הם, היאך עירוב מועיל לילך יותר, והרי העירוב הזה מועיל לענין של דבריהם, והוא דומה לעירובי תבשילין ולעירובי חצרות שהוא מדבריהם. ובדואי שהמערב "ברגליו" אפשר שהוא מן התורה, לפי שהוא קונה בין השמשות שביתתו במקום רגליו, וכאן הוא מקומו וכאן הוא עירובו, אלא "עירוב הפת" איך מועיל מן התורה, ומהיכן למד ר' עקיבא היתר עירוב להקל על דברי תורה. ובדואי שלא היה ר' עקיבא חולק בעירוב, כדתנן ר"ע אומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה, א"ר עקיבא אי אתם מודים לי בנותן עירובו במערה שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה כו', בפרק כיצד מעברין (עירובין סא). ור"מ נמי סבר לה כותיה בתחומין דאורייתא ומודה בעירוב פת, כדתנן (שם לה). תרומה ונטמאת משחשיכה ר' יהודה ור' מאיר אומרים הרי זה חמר גמל, ותניא (שם כט). בא אדם אחד לפניו אמר לו רבי ערבתי בבצלים לטבעון והושיבו ר' מאיר בד' אמות שלו. ובהרבה מקומות במס' זו מוכיח כן שהכל מודים בעירוב.

אלא יש לומר לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שבייתתו במקום פלוני, עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרין בפרק הדר (שם עו). התם אנן סהדי דאי מתדר לה התם טפי ניחא ליה והוה ליה מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ליה. נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין "בפת", כולם דבר תורה הם.

^א רבי עקיבא ורבי מאיר סבורי דתחומין הוא מדאורייתא, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי עם שאר רבנן סבורי דתחומין הוא מדרבנן (סוטה ל: ועירובין לה: ועוד).

^ב עיין ביבמות (ז:): דאין כח ביד חכמים לעקור מצוה מן התורה 'בְּקוֹם וְעֵשֶׂה', רק בשב ואל תעשה.

יט

איז דאָך עפעס אַ פּלאַ, דאָס איז אַ סברא דאורייתא, און מ'איז מתיר אַן איסור דאורייתא [על ידי סברא זו], ווייל מ'איז 'דאָרט' מיט דער 'מחשבה'."

כ

מיט דעם קאָן מען האָבן היצט אויך אַ 'הסבר' אויף די גמרא [דכתובות], הַמַּצְפָּה לְאֹתָהּ, ווער ס'האָפט ער זאָל עס זען, איז ער דאָך 'איז די 'מחשבה "דאָרט", אַז ער איז אין די מחשבה איז ער דאָרט [בארץ ישראל], איז עס די זעלבע זאך [כמי שנולד ודר שם, דבמקום שהאדם חושב שם הוא].

כא

עוד הקדמה לביאור קושיא ו

העיקר בתפילה הוא הכוונה, ושיכין לבו נגד ארץ ישראל ומקום המקדש, וע"י המחשבה נחשב כאילו הוא ממש שם היצט איז אַזוי.

און די גמרא זאָגט דאָך (לעיל אות ז) די אַלע תפילות [צריך להחזיר בהם את פניו ולכוון לבו נגד ארץ ישראל, שנאמר] וְהִתְפַּלְּלוּ דָרָךְ אֶרֶצָם, ס'איז געדרינגען פונעם פסוק. נו ווער ס'דאווענט 'כהלכה' [דרך ארץ ישראל], און ער האָט 'איניזין', און ער וויל דאווענען, איז ער דאָך מחוייב כיוון לבו [כַּנְגֵּד ארץ ישראל וירושלים ומקום המקדש. וממילא] איז דער "מחשבה" [דאָרטן, ונחשב כאילו הוא עצמו נמצא שם בארץ ישראל].

אלא שם"מ הצריכו חכמים גם "להחזיר פניו" כַּנְגֵּד ארץ ישראל ומקום המקדש

נאָר די גמרא זאָגט אַז מ'ברויך זיך גאָר צו "שטעלן דאָרט" [להחזיר גם פניו לְשָׁם].

כב

ולכאורה יש להבין זה, למה צריך גם החזרת פנים ולא סגי במחשבה,

והלא בלא"ה גם בשמחור פניו הלא יש כמה הפסקים של ע"ז או טינוף בינו לבין ארץ ישראל, וא"כ למה תקנו זה

לכאורה מ'שטייט 'דאָרטן' [במקום שהוא שם בחוץ לארץ], און ס'איז [ממילא] אַ הפסק אַזויפיל, אַזויפיל מדינות [זענען] מפסיק, [ואפילו] עבודה זרה'ס זענען מפסיק אינדערמיט [בין מקומו למקום המקדש], אַזוי ווי אין שלחן ערוך (או"ח נה, כ) [נפסק ההלכה דעבודה זרה או טינוף הוי הפסק לענין עניית אמן].

דער טורי זהב זאָגט דאָך גאָר"י [בענין דירה למעלה מבית הכנסת], אַז ס'איז מפסיק אַ 'דאָס' [אם ע"ז או טינוף מפסיק בין בית הכנסת לשמים בקומה שלמעלה] טאָר מען נישט לאָזן

"וכענין זה מובא הרבה בספרי תלמידי הבעש"ט בשמו, בדרך העבודה. ולדוגמא עיין בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת חיי שרה) וז"ל, שמעתי מפורש מפי מורי, "במקום שחושב האדם שם הוא כולו" ודפ"ח. (וכ"כ שם בפרשת שלח). - ועיין בספה"ק דגל מחנה אפרים (פרשת שמות ד"ה ותעל) וז"ל, ידוע מאא"ז [הבעש"ט] זללה"ה כי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו. - ועוד כתב שם (בפרשת מטע) וז"ל, ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא כולו, אף שבשעצם אינו עומד במקום מחשבתו עם כל זה גופא בתר רישא גרידא כו'.

"בשלחן ערוך (או"ח קנא, יב) פסק המחבר, יש לזוהר מלהשתמש בעלייה שעל גבי בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי, וכתב הרמ"א דאם נכנה מתחילה לכן מותר. וכתב הטורי זהב (שם סק"ד) אבל תשמיש של בזיון מאוד נראה דבכל גווני אסור, כגון עכו"ם או טינוף, דהא בסימן נ"ה אמרינן דאלו מפסיקין לענין צירוף לענות אמן, אף על גב דאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. כל שכן כאן דדבר המאוס יפסיק את התפלה של בית הכנסת לעלות למעלה לשמים, על כן אין לעשות כלל בית הכנסת אם יש למעלה ממנו דבר מאוס, וכן כתב בית יוסף סימן קנ"ד בשם מהרי"ח במלכות תוגר יש להם בית דירה על בית הכנסת ובלבד שינהגו בנקיות בבתיים של מעלה, ועיין ריש סימן קנ"ד, עכ"ל הט"ז.

ועיין בקובץ פרי תמרים (קובץ ב' תשל"ח, עמוד נה) שהורה רבינו להלכה שלא לומר דבר שבקדושה במקום שהוא מתחת לבית הכסא, ואפילו ללמוד במקום זה אמר 'שאינו כדאי', ובחדר שרק חלק ממנו הוא תחת הבית

[לעשות שם בית הכנסת מתחתיו. והגם דאמרינן] אפילו מחיצה של ברזל [אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים]^{טו}, מכל מקום ס'איז 'מער' מפסיק ווי א מחיצה של ברזל. [ומאחר שיש דברים המפסיקים בינו לבין ארץ ישראל ומקום המקדש, בעל כרחך דהחזרת פנים אינו העיקר, אלא מאי] איז דאך אויך נאָר [העיקר] די "מחשבה" [נגד שם, ואם כן לכאורה די להתפלל בכוונה לשם לחוד, ולמה הצריכו גם החזרת פנים].

כג

אבל ביאור הענין כדברי הר"ן בבדיקת חמץ, דאף שמן התורה סגי בביטול בלב "במחשבה", מ"מ הצריכו חכמים גם "מעשה" הבדיקה וביעור, כי קשה לסמוך על המחשבה גרידא. וכמו כן בעירובי תחומין, אף שעיקר המועיל להתיר ההליכה הוא "המחשבה" מה שדעתו של אדם הוא שם, מ"מ הצריכו גם "מעשה" של הנחת הפת

נאָר וואָס'זשע דען [לכן הצריכו גם החזרת פנים, כדי לעשות גם 'מעשה' לזה, ולא לסמוך על המחשבה גרידא].

[ויובן שהוא על דרך וואָס] מ'געפיין מיר [כמו כן] ביי "עירוב" [תחומין], וואָס דער רמב"ן זאָגט [שסיבת ההיתר הוא יען] אַז מ'האָט 'איניזין', [ואם כן גם שם לכאורה יכולין לומר] וועט ער איניזין האָבן, און ער וועט דאָרט זיין [במחשבתו, ולמה צריך גם למעשה להניח שם "פתו"]. אָבער בלויז איניזין האָבן ? ! בלויז איניזין האָבן מילא [מובן בפשוט דלא סגי, וצריך גם מעשה של הנחת הפת].

ווי ס'שטייט ביי בדיקה וביטול [של חמץ, דלכן לא סמכו חכמים רק על ביטול והצריכו גם בדיקה וביעור]. ווי דער ר"ן זאָגט^{טז}, אַז לעולם [מדאורייתא] איז גענוג ביטול 'בלב'. נאָר [מדברנן הצריכו גם בדיקה וביעור, ווייל] א מחשבה אַליין, [יש לחשוש על זה] טאָמער ס'איז נישט בלב שלם. [און] א מחשבה מבטל מחשבה^{טז}. [ולכן] מוז מען טון [אויך] א "מעשה" דערצו.

איבערדעם [גם בעירובי תחומין, כשעושה מעשה] אַז מ'שטעלט דאָרט אַראָפּ, עפעס אַ סעודה גרייט מען דאָרט אָן, דעמאָלט איז די מחשבה [בשלימות], איז דאָס אַ מחשבה [מעליא, וגם אינה מתבטלת ע"י מחשבה אחרת], אַז "מ'טוט עפעס" האָט מען "איניזין" [כראוי ונחשב] אַזוי ווי מ'העט געווען 'דאָרט', איבערדעם נוצט דער עירוב.

וכן הוא בענין התפילה, דאף שהעיקר הוא המחשבה והכוונה נגד ארץ ישראל, מ"מ הצריכו גם "מעשה" של החזרת פנים [וכמו כן בענין התפילה, אף שהעיקר הוא הכוונה, עד שאמרו שאם היה רוכב על החמור ואינו יכול לכוון דעתו אם ירד, לא ירד, רק יתפלל כשהוא רוכב ובלא החזרת פנים. מכל מקום במקום שאפשר הצריכו להתחלה שיעשה גם מעשה של החזרת פנים, כדי שתהא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו].

הכסא הורה רבינו שיעשו סימן באותו מקום ששם לא ילמדו ויתפללו, ובשאר החדר התיר לומר דבר שבקדושה, עיי"ש.

^{טו} כן הוא בגמרא (פסחים פה:). ופירש רש"י, שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו, ואין סתימה לפניו. ^{טז} בפ' רבינו נסים (על הר"ף, פסחים א.) האריך בענין חיוב בדיקה, ואח"כ כתב: כך הוא עיקרן של דברים, שזה שאמרה תורה תשבתו יכול להתקיים באחד מב' דברים, או שיבטל בלבד כל חמץ שיש ברשותו, ויוציאו במחשבתו מרשותו, וסגי בהכי מדאורייתא. או אם לא בטלו בלבד כלל, צריך מן התורה שיבדוק אחריו ויבערנו מן העולם, ולפיכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בכל יראה וכל ימצא וכו'. אלא מפני שבטול זה תלוי במחשבתו של בני אדם ואין דעותיהן שוות, ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי, ראו חכמים להחמיר שלא יספיק בטול, והצריכוהו בדיקה וביעור.

^י בתוספות יו"ט (פסחים פ"א מ"א) מפרש טעם חיוב הבדיקה, דשמא ימצא גלוסקא יפה, כלומר דכמו שבביטול בעלמא דליינו בלב, שיחשוב בלבו כאילו הוא עפר סגי בכך וכו', הכי נמי במחשבה בעלמא חזור מביטולו וזוכה בה, דמחשבה מבטלת מחשבה.

כד

ביאור קושיא ו' - לדרכינו

על ידי שמאריכין "בתפילה" ומכוונים לבם לארץ ישראל, נחשב כאילו הם שם, ויש להם הזכות של ארץ ישראל, ומתקיים הכתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם "על האדמה"

הכלל, דאָס גאַנצע [=העיקר] איז נאָר וְהַתְּפִלָּה דְּרָךְ אֲרָצָם [בכוונת הלב והמחשבה דרך ארץ ישראל].

היצט איז אזוי, ער פרעגט [רבי יוחנן] איכא סבי בבבל, האָט ער געהערט "מקדמי ומחשכי", זיי זענען [ווי] רש"י זאָגט" זיי זענען "מאריך" [בבית הכנסת], בכוונה. זעט אויס, ער [רש"י] וויל זאָגן פשט, זיי זענען דאָך 'מאריך בתפלה'.

נו אז זיי זענען מאריך בתפלה, האָבן זיי דאָך אודאי 'איניזין', האָבן זיי דאָך איניזין 'ארץ ישראל' [כמאמר הכתוב] וְהַתְּפִלָּה דְּרָךְ אֲרָצָם, [ולפי זה נמצא] זענען זיי דאָך "מִצְפָּה לְרִאשֹׁתָהּ" [ונחשב כמו הנולד ודר בה "על האדמה" ממש].

[ולזה אמר רבי יוחנן] הֵינּוּ דְּאֵהֲנִי לָהּ, אַז זיי זענען "מִצְפָּה לְרִאשֹׁתָהּ" האָבן זיי דאָך 'דעם זעלבן זכות' [כבני ארץ ישראל היושבים "על האדמה"], ס'שטייט דאָך אזוי דאָרט אין די גמרא [דכתובות] אַז אחד המצפה לראותה ואחד הדר בה, אִישׁ וְאִשׁ יֶלֶד בָּהּ. איבערדעם האָבן זיי דעם זכות פון לִמְעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם [על האדמה], ווייל זיי גייען מיט דער 'מחשבה' [של ארץ ישראל], זיי זענען מִצְפִּים לְרִאשֹׁתָהּ"ט.

[ולדרך זה לא יקשה הב' דיוקים שהקשה הרי"ף בעין יעקב על דרך המהרש"א, דלדרכינו בדוקא נקטו "בית הכנסת" שהוא מקום 'תפילה', כי רק בתפילה יש חיוב לכונן דרך ארץ ישראל, משא"כ בבית המדרש בעסק התורה לא מצינו זה. וכן אתי שפיר מה דנקט "דמקדמי ומחשכי", דאותן שהם מתפללים רק בזמן התפלה לחוד, ואינם מאריכים בה, מי יודע אם מכוונים לבם בתפילה כראוי (עיי' להלן אות נא), אבל כיון דשמע דמקדמי בהשכמה ומחשכי בלילות, וכמו שפירש"י "שמאריכין" בבית הכנסת, בודאי הם מכוונים בתפילה כראוי כיון שמאריכים בה, וא"כ הם נותנים דעתם ומחשבתם דרך ארץ ישראל ונחשב כאילו דרים שמה, ושפיר מתקיים אצלם הכתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם "על האדמה".

גם לפי זה לא יוצרך לומר כסברת מהרש"א ושל"ה שהוא "על שם העתיד" מה שיש לבתי כנסיות דין קדושת ארץ ישראל, אלא גם עכשיו יש לבאי בית הכנסת דין יושבי ארץ ישראל ממש, כמבואר בגמרא דכתובות דאחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה זכותם שוה, וכסברת הרמב"ן דבמקום מחשבתו של אדם שם הוא בפועל ממש, שהוא סברא דאורייתא על פי הלכה].

כה

עוד תקדמה לביאור קושיא ג

(עד אחר אות לב)

ביאור ענין אין ארור מדבק בברוך

איבערדעם קאָן זיין [בביאור קושיא ג, מה שמסמך המדרש ענין כוונת התפילה לשליחת אליעזר עבד אברהם].

אליעזר רצה להשיא בתו ליצחק, ואברהם לא הסכים, באומרו אין ארור מדבק בברוך

[ויויבן בהקדם דהנה] אברהם אבינו האָט דאָ געשיקט [אליעזר] צו נעמען [אשה ליצחק, והשביע אותו] זאָלסט נישט נעמען מְבִנּוֹת הַכְּנָעֲנִי. און אליעזר האָט דאָך געהאַט אַ

^י הובא לשונו לעיל באות ט.

^ט ועיין בדברי תורה שאמר רבינו במסיבה הגדולה השנתית עבור הישיבה א' ויצא תשכ"ז (נדפס בדברות קודש ליינערס' עמוד רה-ד, ובחידו"ת למסיבות עמוד עט-פ), שחזר על פירוש זה שאמר כאן בשבוע שלפני זה, בביאור הגמרא דברכות. [ועיי"ש שהוסיף רבינו עוד דרך ב' ליישב קושיית הרי"ף בעין יעקב גם לפי דרך המהרש"א והשלה"ק שהוא על שם העתיד, וביאר שם רבינו ענינים בפרשת ויצא לפי ב' הדרכים].

פְּנִיָּה שְׁטִיט דאָךְ^כ, [כי רצה] מ'זאָל נעמען זיין טאָכטער. נו האָט ער [אברהם אבינו אים] געזאָגט: אַין אַרור מַדְבֵּק בְּפָרוּךְ.

כו

[קושיא ד']

לכאורה היה לו לומר 'אין ברוך מדבק בארור', שהרי אליעזר שפיר רצה לדבק בברוך, אלא שהברוך לא רצה לדבק בו האב איך שוין געזאָגט לאַנג [להקשות ולפרש בזה, דהנה לכאורה] דאָ איז דאָך געווען פאַרקערט, ער [אליעזר] האָט דאָך געוואָלט, דער 'ארור' האָט דאָך געוואָלט, נאָר דער 'ברוך' [אברהם] האָט נישט געוואָלט, העט ער גיווען געדאַרפט צו זאָגן "אַין 'פָּרוּך' מַדְבֵּק [בְּפָרוּךְ]?"

'די וועלט' זאָגט אפילו אַזוי [לפרש זה הלשון], ווייל 'בנוהג שבעולם' איז אַזוי, אַז אפילו מ'וויל [ה'ברוך' לדבק בארור, אבל] דער 'ארור' וויל נישט! ^{כא}

נו אָבער ס'האָלט נישט אויס [שאין זה מספיק ליישב לשון זה 'בכאנן'], ווייל דאָ, ער האָט דאָך עס געזאָגט פאַר אליעזר'ן [שאין ארור מדבק בברוך, און] 'דאָ' איז דאָך נישט אַזוי געווען [שהרי אליעזר רצה לדבק בברוך]. ווען ער זאָגט עס אויף 'די וועלט', קאָן מען דאָס זאָגן [בלשון זה שאין הארור רוצה, אָבער] ער האָט דאָך געזאָגט פאַר אליעזר'ן [שאכן רצה לדבק בברוך, וא"כ צ"ב למה השיבו בלשון זה, ולא אמר לו בלשון "אין ברוך מדבק בארור"].

כז

[קושיא ה']

להבין הלא אברהם אבינו היה יכול להוציא את אליעזר מכלל ארור לכלל ברוך, וכמו שבאמת נכנס לבסוף לכלל ברוך בזכות אברהם, ואם כן למה היה חושש מלהתחתן עמו? נאָר איך מיינ דער פשט איז אַזוי, [בשנקדים להקשות עוד, דהנה] לעולם האָט ער [אברהם אבינו] געקאָנט [להוציא את אליעזר מכלל ארור].

מ'זעט דאָך [שהיה מציאות לזה, שהרי] אויף אליעזר עבד אברהם שטייט (כד, לא) בּוֹא בְּרוּךְ ה', זאָגן חכמינו ז"ל^{כב} ער איז [דעמאָלטס] אַרויס פון פֿלל אַרור, ווייל ער האָט משמש געווען באמונה אברהם אבינו, איז ער אַריינגעקומען אין פֿלל בְּרוּךְ. איז דאָך געווען אַ מציאות אים 'אַרויסצונעמען' פון דעם. נו האָט דען אברהם אבינו נישט געקענט דעם כח באַווייזן מ'זאָל אים אַרויסנעמען [בלי השליחות, ויוכל להתחתן עמו אתו, ולמה לא רצה בזה]?

כח

ביאור קושיא ד - ה

(עד אחר אות לב)

אף שהיה שייך להוציא את אליעזר מכלל ארור לכלל ברוך, אבל לזרעו אחריו מי יודע אם יהיה שייך זה גם אצלם, ואולי אף בבתו עצמה יש לחוש לכך ס'קאָן זיין אפשר [ליישוב, כי] אים אַליין [הי' יכול להוציא מכלל ארור], אָבער די קינדער [זרעו לדורותיו, יתכן שכל כך לא היה באפשר. און] אפשר די טאָכטער [אַליין אויך שוין] נישט.

^כ בדברי רש"י (חיי כד, לט.) המובא לעיל בקושיא ד.

^{כא} דבנוהג שבעולם אפילו אם יהיה הברוך מרוצה להשתדך ולדבק בארור, ממאן הארור ולא ירצה בו, וזהו מחסדי השי"ת שלא יתערב זרע קודש בזרע פסול, ע"כ מלמדים אותו למאן בדבר. ועל כן אמרו חז"ל בלשון זה "אין ארור מדבק בברוך", שעל פי הרוב כן הוא, וכל מקום שדברו חכמים על דרך הרוב אמרו (דברי יואל).

^{כב} במדרש (ב"ר ס, י) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ ה'. אמר רבי יוסי ברבי דוסא, כִּנְעָן הוּא אֱלִיעֶזֶר, ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך.

כט

על כל פנים מ'האט דאָך געקאָנט טון אַזוי [וועדיין צריך הסבר למה לא רצה להתחתן עמו].

נאָר וואָס דען, ער [אברהם] האָט דאָ חושש געווען עפעס אַנדערש.

ל

אליעזר חשב שעל ידי שבתו תתדבק ביצחק אבינו ישפיע עליה שצא מכלל ארור

ער [אליעזר] האָט דאָ גערעכנט [דהגם שבתו עדיין בכלל ארור, מכל מקום] ער וועט זיך מדבק זיין בזרע אברהם, זיי וועלן ווערן איינס, זי וועט זיך מדבק זיין [בברוך], ממילא וועט זי אַרויס מכלל [ארור]^כ.

לא

ועל זה אמר לו אברהם, כי בדרך כלל כשברוך וארוך מתחברים ומשתתפים יחד, אין 'הארור' מקבל דביקות מן הברוך, רק להיפוך, ועל כן חושש לורעו אחריו מלהתחתן עמו

דער כלל איז אָבער - האָט געזאָגט אברהם אבינו - וויבאלד אז מ'נעמט זיך צונעזאָם אַ 'פֿרוּף' מיט אַן 'אַרור', אַז די זענען צוזאַמען, איז געוויינליך איז זיך דער 'פֿרוּף' מדבק אין [דעם] 'אַרור', דער פֿרוּף ווערט אַזוי ווי דער אָרור, דער 'אַרור' איז זיך נישט מדבק אין 'פֿרוּף', ער בלייבט ביי זיינעם, אפילו ער איז צוזאַמען, דאָס האַלט נישט אויס.

אַז ס'נעמט זיך צונעזאָם די צוויי מינים, איז געוויינליך, געוויינליך דער 'פֿרוּף' ווערט [אַנדערש], דער ווערט מקושר מיטן אָרור, טאָמער אַרבעט ער צוזאַמען מיט אַן אָרור ווערט 'ער' מקושר מיטן אָרור און 'ער' [דער ברוך] כאַפט דעם דביקות, [און] דער אָרור בלייבט ווייטער ביי זיינעם, ס'העלפט אים נישט גאָרנישט. אַז ער אַרבעט צוזאַמען, פירט ער אויס פאַרקערט. [וזה שאמר לו אין "ארור" מדבק בברוך], דער 'אַרור' איז זיך נישט מדבק [בברוך].

לב

האָט ער אברהם אבינו געזאָגט, איך קען דאָס נישט טון [להתחתן עמו]. איי דו קלערסט אפשר אַז ווען זיי וועלן זיך מ'שדך זיין וועט דער אָרור 'אַרויסקריכן' און ווערן אַ פֿרוּף, זאָגט ער ניין, "אַין אָרור מ'דבק פֿרוּף", דאָס 'דביקות' [זה בזה] ווערט נישט [באופן זה, שהארור יתדבק עליו מהברוך, אלא] ס'לאָזט זיך אויס פאַרקערט [שהברוך מתדבק מהארור]. דאָס גייט נישט^כ.

[ולפי זה אין הפירוש כי אין הארור 'רוצה' להתדבק בהברוך, שהוא שפיר יכול לרצות בכך, אבל הכוונה שהמציאות הוא כך שלמעשה כשמזדמנים איש ארור ואיש ברוך, בדרך כלל אין הארור 'נעשה' דבוק להברוך (ס'זאָל זיך עפעס 'אַנקלעבן' אין אים), רק להיפוך שהברוך מתדבק (קלעבט זיך אָן, און 'כאפט דעם דביקות') מן הארור].

^כ וחשב אליעזר דמה אם ע"י ששרת אותו באמונה יצא מכלל ארור, מכל שכן אם ידבק ורעו בזרע אברהם ויהיו לעם אחד (דברי יואל).

^כ והיה חושש אברהם אבינו שאף שהועיל לגבי אליעזר ויצא מכלל ארור ע"י התדבקותו באברהם, אבל אולי לא יפעל לגבי הבנים דורות העתידים, כיון דע"פ הרוב אם ארור וברוך יחדיו ידובקו, הפועל היוצא מזה הוא דהברוך מתדבק בארור ואין הארור מתדבק בהברוך להיות כמותו. ועל כן אמר לו, דהגם שסופך לצאת מכלל ארור, אבל מי יודע אם יועיל ההתדבקות גם לבתן ולדורות הבאים, ולא כל יומא איתרחיש שהארור יתהפך לגמרי ע"י התדבקותו לברוך, ועל כן מיאן אברהם ולא הסכים שיתחתן עם אליעזר (דברי יואל).

לג

ביאור קושיא ג

(עד אחר אות לד)

התנחומא בא ליישב, דאם אברהם רצה לדבק רק "בברוך", אם כן קשה דהלא כל 'הברכות' הובטחו וניתנו לו רק כשהיה בארץ ישראל שהוא 'מקור הברכה', ולכסוף לא רצה בבת אליעזר שהיתה דרה בארץ ישראל, ושלח ליקח אשה הדרה "בחוץ לארץ", ואך תחול שם הברכה

[והיוצא מזה כי אברהם רצה להתדבק רק בברוך].

נאך די קשיא איז [לפי זה, למה שלח אברהם ליקח אשה מחוץ לארץ ולא מארץ ישראל. והרין דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט (לך יב, א) לָךְ לֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמְּוֹלַדְתְּךָ וּגו' וְאַבְרָהָם וְאַנְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה, די אַלע ברכות האָט ער באַקומען ווייל ער איז געגאַנגען קיין ארץ ישראל, וכאן אי אתה זוכה לבנים, אַזוי זאָגט דאָךְ רש"י (לך, שם).

און וכן הוה, ס'איז מקויים געוואָרן, [ונדכתיב כאן] וְהָיָה בְרָךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל, [וְאַבְרָהָם זָקֵן] בָּא בְּיָמָיו. אַלע ברכות האָט ער באַקומען 'דאָרט', ווייל ער איז אַרויס פון חוץ לארץ קיין 'ארץ ישראל'.

צום סוף, ער האָט געדאַרפט האָבן אַ שידוך, האָט ער געשיקט קיין 'חוץ לארץ'? ממה נפשך, אַז די אַלע ברכות, - ער האָט [דאָךְ] געזוכט דעם 'בְּרוּךְ' [שרצה לדבק זרעו רק בברוך], - אַלעס, מיטן גאַנצן בְּרוּךְ, האָסטו באַקומען אין ארץ ישראל, ווייל דו ביסט געווען אין ארץ ישראל, און אַז ער האָט געברויכט האָבן [לדבק בברוך] האָט ער נישט געוואָלט האָבן 'דעם' [את בת אליעזר שהיתה בארץ ישראל] !?

ער איז געווען 'דאָרט' "במקום הברכה" איז געווען אליעזר, האָט ער אים געזאָגט 'ביסט נישט גוט, [ווייל] אין אַרור מְדַבֵּק בְּבִרוּךְ'.

און [אז] ער וועט אַרויסגיין צו נעמען בתואל'ס טאכטער פון "חוץ לארץ", און דאָרט איז דאָךְ נישט געווען די גאַנצע ברכה, נו ויאַזוי וועט מען דאָ אַריינפירן די גאַנצע ברכה?

ער האָט געדאַרפט 'אַרויס' שיקן ? !, ער האָט געדאַרפט האָבן אַ שידוך טון' מיט אַ קינד, האָט ער געמוזט שיקן קיין "חוץ לארץ" ? !

כ'מיין, ממה נפשך [אם רוצה לדבק רק בברוך], פאַרוואָס [שלחו מארץ ישראל לחוץ לארץ] ? !, 'דאָרט' [במקומו בארץ ישראל] איז דאָךְ דאָס פּלאַץ פון די ברכה ? !^{כה}.

לד

ולוה מבאי התנחומא לכאן דין התפילה במי שרובב על החמור, שמשם אנו למדים דהעיקר שהיה לו כוונת הלב בתפלה נגד ארץ ישראל, והטעם כאמור ש"ע" שנותן מחשבתו על ארץ ישראל נחשב כאילו הוא שם בפועל, ואם כן אף שהיתה רבקה דרה בחוץ לארץ היתה נחשבת מבני ארץ ישראל ע"י כוונת לבה בתפלה

[נגאָר] דער תירוץ איז:

איבערדעם ברענגט דער מדרש צו די הלכה [בענין כוונת התפילה ולירד מן החמור להחזיר פניו נגד ארץ ישראל], איך זעה דאָךְ [פון די הלכה] אַז ס'מוז זיין דער יחזיר פָּנָיו זאָל

^{כה} כמו שהבטיחו השי"ת בלכתו לארץ ישראל, וכמו שכמה פסוקים מורים על זה דעיקר השראת הברכה היא בארץ ישראל דוקא, כמו שנאמר (תהלים קלג, א) כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה, וכתוב (תהלים קכח, ה) יִבְרָכְךָ ה' מִצִּיּוֹן, ודרשו חז"ל בילקוט (תהלים כ, ו) כל הנחמות והברכות אינה אלא מציין. - גם כי עיקר השראת השכינה אינה אלא בארץ ישראל, כמ"ש בספרי בפסוק (במדבר לה, לד) אֲשֶׁר אָנִי שָׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אָנִי ה' שָׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אין השכינה שורה באלא בתוך בני ישראל ובעודן בארץ. ואם כן היה לו להשיאו אשה מארץ ישראל, שהוא מקום חלות הברכה והשראת השכינה (דברי יואל).

זיין [במקום שאפשר], סיידן [=אויסער] נאָר דעמאָלטס [לא יחזיר פניו] ווען ס'וועט זיין דעתו מיושבת [רק על החמור], זע איך דאָך, איז דאָך די הלכה [דהעיקר בכוונה תליא מילתא] מ'זאָל 'אינזין האָבן' [נגד ארץ ישראל ומקום המקדש].

אַז ס'איז ווידעראום אַזוי [שנותן דעתו ומחשבתו בשעת תפלה על ארץ ישראל], איז דאָך הײַנו דאָהײַ להו [אף בחוץ לארץ], איז דאָ אין חוץ לארץ [אויך] די ברכה, [שהרי גם בני חו"ל המצפים לראותה יש להם זכותא דארץ ישראל, וכמבואר בגמרא דתשובות, וכמו שביארנו בכוונת הגמרא דברכות].

ממילא איבערדעם קער טאַקע צו [לשליחת אליעזר], די הלכה ברענגט צו דער מדרש צו דעם, ווייל דעמאָלטס [כשמכוונים כנגד ארץ ישראל] איז אין "חוץ לארץ" דאָ די הלכה, אַז [בני חוץ לארץ נחשבים] די זעלבע זאך, האָט ער דעם זעלבן זכות [כמי שדר בארץ ישראל].

ממילא איבערדעם האָט ער [אברהם] געקאָנט נעמען [אשה לבנו] פון "חוץ לארץ". ווייל ער האָט געוואוסט [אַז] רבקה אמנו, זי איז געווען דבוק אין דעם [במחשבת ארץ ישראל], האָט זי דעם זעלבן זכות, דעם זכות פון "ארץ ישראל", ווייל ער האָט געוואוסט אַז זי איז דבוק אין דעם [שמכוונת לבה בתפלה], זי האָט אינזין [כנגד ארץ ישראל, און] אַז מַחֲשַׁבְתָּהּ איז טאַקע ווייטער אויף ארץ ישראל.

[ואם כן היתה שפיר נחשבת מבני ארץ ישראל ובמקום הברכה, ומוכן מה ששלח לקחת את רבקה מחוץ לארץ ובבת אליעזר לא רצה, כי אין העיקר באיזה מקום האדם עצמו נמצא שם, רק העיקר במחשבה תליא מילתא, באיזה מקום הוא נותן מחשבתו וכוונות].

לה

הקדמה לביאור קושיא ב

(עד אחר אות מ)

מדרוש שאמרתי בפרשת כי תבוא

קאָן זיין [לבאר קושיא ב על פי דרכינו הנזכר, בהקדם וואָס] כ'האָב געזאָגט¹² [בביאור הפסוקים ומדרשים בפרשת כי תבא]:

קושיא א - בפרשת כי תבא

בתנחומא: ראה משה שביכורים עתידין ליפסק, עמד ותיקן שלש תפילות

ס'שטייט אין מדרש תנחומא¹², [בפרשת] פֿי תבוא אַל האָרץ (תבא כו, א). ווען משה רבינו האָט געזען בית המקדש עתיד ליחרב וביכורים עתידין ליפסק, ביכורים וועט זיך אויפהערן, האָט ער מתקן געווען [שהיו מתפללין בכל יום] שלש תפילות.

¹² בס"ג פרשת כי תבא תשי"ח (לשון קדשו קונטרס 72, אות י"ט), עיין שם באורך מה שביאר שם רבינו בפסוק הגדתי היום ובפסוק ויביאנו אל המקום הזה (קושיא ב' וג' דפ' תבא דלהלן). אבל בביאור התנחומא (קושיא א' דפ' תבא שבכאן) מבאר שם רבינו באופן אחר. וקרוב למה שמבאר רבינו כאן בביאור התנחומא (ע"פ סברת הרמב"ן בעירובי תחומין, ושכתפלה דרך ארצם נחשב שהוא שם), עיין בס"ג תבא תשכ"א, וע"ע כעין זה בחידושי תורה ג' כרכים פ' תבא (עמוד ריג, ועמוד רכד).

¹² בתנחומא (תבא סימן א), צפה משה ברוח הקודש, וראה שבית המקדש עתיד ליחרב, והבכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום וכו', לפי שחביב תפלה לפני הקב"ה מכל מעשים טובים ומכל הקרבנות.

וצ"ב הלשון ראה "שביכורים" עתידין ליפסק, דהיה לו לומר ראה "שקרבנות" עתידין ליפסק, ולכן תיקן ג' תפילות, דהא תפילות כנגד תמידים תקנום

א] איז מיר קשה געווען אלץ. די תפילות זענען [דאך] אַקעגן 'תמידין' (ברכות כו:), און 'ביכורים' מאן דָּכַר שְׁמִיָּה [שהתפילות תיקנו כנגדם], זאָל ער זאָגן [משה רבינו האָט געזען] די 'קרבנות' וועלן זיך אויפהערן האָט מען געמוזט מאַכן תפילות, וואָס עפעס 'ביכורים'?

לו

קושיא ב - כפרשת כי תבא

יש להבין כוונת הפסוק שהמביא ביכורים אומר הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וגו', והלא מובן מאיליו שהוא בא ונכנס בארץ, שהרי רואין אותו שהוא שם, ומה משמיענו בהגדה זו

כ'האָב געזאָגט פשט [בזה, בהקדם לפרש הפסוקים בפרשת ביכורים].

ס'שטייט (תבא שם, ג) ווען מ'האָט געברענגט ביכורים [ונבאָת אַל חֶכְהֶן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ הָהֵם וְאַמְרָתְךָ אֵלַי] הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ [אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ], 'איך זאָג' אַז איך בין 'געקומען' צו קדושת ארץ ישראל.
ב] [וקשה] וואָס הייסט "האָסט געזאָגט אַז דו ביסט געקומען", וואָס הייסט, אַז דו האָסט געברענגט ביכורים ביסטו דאָך 'דאָ', ער דאַרף צו זאָגן ער איז געקומען?, וואָס האָט ער געהאָט וואָס צו 'זאָגן'.

לז

קושיא ג - כפרשת כי תבא

בכפסוק וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה פֶּרֶשׁ"י זה בית המקדש, ולאחריו כתיב וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וצ"ב למה מקדימין הביאה למקום המקדש, אל נתינת הארץ, והלא סדר הדברים היה בחיפך

ג] און דערנאָך [קשה], ס'שטייט (תבא שם, ט) וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה [פירש"י] זה 'בית המקדש', [ולאחריו כתיב] וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, איז 'ארץ ישראל'.
נו האָט מען דען געבריעט אַ בית המקדש איידער מ'איז געווען אין ארץ ישראל?, העט ער גיווען געדאַרפט צו זאָגן [מקודם] וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ [נאח"כ] וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה. וואָס זאָגט ער פאַרקערט?

לח

הקדמה לביאור הקושיות בפרשת כי תבא

בצמח ה' לצבי: אם חוטאים בארץ ישראל, נתחלף המקום עם רצועה מארץ העמים

נאָר וואָס דען, איך האָב שוין געזאָגט אַסאך מאל, דער צמח נה' לצבין ברענגט דאָך^{כב}, דער אייבירשטער זאָל אָפהיטן אַז מ'זינדיגט אין ארץ ישראל, טוישט זיך איבער די ערד [של ארץ ישראל, עם רצועה מארץ העמים].
כ'האָב עס שוין אַסאך מאל מזכיר געווען^{כט}, איך ברענג עס שוין [ביואל משה]^ל, דער צמח איז אין פרשת ראה זאָגט ער עס 'באריכות'.

^{כב} בצמח ה' לצבי (מהרה"ק רבי צבי הירש המגיד מנדבורנא זי"ע, מתלמידי המגיד מולאטשוב זי"ע. בפרשת ראה) וז"ל בתוך הדברים: ובזה תבין איך מקום השכינה, שהיה כהן גדול נכנס פעם אחת בשנה וכו', איך עתה הוא בית תורפה של ישמעאלים, בית ע"ז שלהם, אלא שנתקפלה ירושלים וגברה עליו קליפה של שאר ארצות. ואפשר לומר שבקיפול ארצות באה שם רצועה מֵאָרֶץ, עד שבנו שם בית הע"ז, והם חושבים שבנו בירושלים, והם מזכירים וכו', המקומות אלו שבאו לכאן, הוא על ידי שעבדו הגוים את אליהיהם בכאן, וקדושת ארץ ישראל לא רצתה לסבול הטומאה, ובאו המקומות מארצם הטמא לכאן. (ועיי"ש עוד באורך).

^{כט} עיין בדברי יואל בכמה מקומות, ומהם בדרשה פ' פנחס תשי"ט בירושלים (מהדו"ת, פנחס עמוד ע).

וכמובן שאין הכוונה בפשוטו על חילוף 'גשמייות' האדמה לעין כל רואה, רק הוא חילוף 'פנימייות' האדמה מקדושת ארץ ישראל על מומאת ארץ העמים

ס'איז עפעס אודאי אַן ענין [מן חילוף 'פנימיות' האדמה], ער מיינט נישט אַז דאָס 'גשמיות' [של האדמה מתחלפת, דאָס] קאָן מען דאָך נישט זאָגן, [דאָס] זעט מען דאָך ס'איז [תמיד במקור].

[נָאָר] ס'מוז זיין אזוי ווי קפל כל הָאָרֶץ תִּחְתָּיו^{לא} [הנאמר אצל יעקב אבינו], - אֵיךְ
ברענג עס אין ויואל משה^{לב}, - קפל כל הָאָרֶץ תִּחְתָּיו שטייט, [וגם שם הכוונה רק על מרכז
הפנימי של הארץ, שהרי וכן] הָאֵץ מען דען גענומען דאָס גשמיות [של עפר כל ארץ ישראל]
און וקיפלה [תחת יעקב אבינו].

נאָר וואָס דען, אָבער דער 'כח', די 'קדושה', דאָס 'פנימיות' פון ארץ ישראל, ווערט איבערגעטוישט, און ס'קומט אהער א פלאץ פון א מקום טומאה.

ער [הצמח] טייטשט [בוה את דברי הכתוב] **וְאֶבְרָתָם** [אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא] (ראה יב, ג),
אָז מ'זינדיגט דאָרטן, איז עס נישט ארץ ישראל. [ועיי"ש עוד שמפרש בזה המשך כמה
פסוקים דשם].

ל'ט

ולפי זה לכאורה איך אפשר להביא ביכורים משדהו, והלא צריך שיהיו הפירות דוקא משדה של "ארץ ישראל" שהיא שלו, ושמו נתחלף שדהו באדמת ארץ העמים

דאָס קאַן זיין.

^ל עיינ שם במאמר ישוב ארץ ישראל (סימן קכט) שהעתיק מאריכות לשון הצמח ה' לצבי, ועיי"ש עוד מה שביאר רבינו בדבריו (והוצחק להלן).

בגמרא (חולין צא:): הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה שָׁכַב עֲלֶיהָ (ויצא כח, יג). מאי רבותיה [וכי ד' אמות משכו הבטיחו לתת לבנין]? אמר רבי יצחק, מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו, שתהא נוחה ליכבש לבנינו.

²⁶ **ביואל משה** (שם): והנה בודאי שאין הפירוש שבעת שבאו לטמא את הארץ נבקע האדמה לעיניהם ונזרק העפר מתחתם וראו הכל את האדמה ועפר ארץ העמים שבא לשם, שאילו היה כן היה בטל הבחירה, כי מי לא יירא ויפחד לחטוא שמה בראותו את כל אלה. וכעין זה מה שאמרו חז"ל וכו' על הכתוב הארץ אשר אתה שוכב עליה, מלמד שקפלה הקבי"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו שתהא נוחה לייכבש לבניו, ובמדרש רבה (שם סט, ד) הלשון **קפלה כפנקס ונתנה תחת ראשו יאקב דאמר מן תחות רישך דיךך**, ופירש שם במתנות כהונה לעזרם מה שתחת ארצך ומה שמונת תחתיו. **ובודאי** שאין הפירוש שהקבי"ה נטל כל אדמת ארץ ישראל עפרה וגושה של ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה והניח כל זה תחת ראשו של יעקב אבינו, גם לא ראו כל ה' אומות תושבי ארץ ישראל שניזון כל עפר הארץ ממקומו ובא עפר אחר תחתיו, ולא מצינו נס כזה בשום מקום. וכן כמה שכתב רש"י ז"ל ריש פרשת ויצא שמה שאמרו בגמרא (חולין שם) שהיה אז ליעקב אבינו קפיצת הדרך, הנה' שנעקר הר המוריה ובא אליו, **ובודאי** לא ראו התושבים בעינים השמיים את עקירת הר המוריה ... והרבה ענינים כאלו מצינו בדברי חז"ל, ובספרים קדושים, **ובודאי** שסתם בני אדם אינם מכירים את אלה השורדים אשר ה' קרא ... וצריך להבין האין אפשר המציאות שיתחלפו המקומות מארץ ישראל לחוץ לארץ ומחוץ לארץ ישראל אשר ה' שום אדם אלא הצדיקים הקדושים היודעים ומבינים.

אבל הענין הוא על דרך שכתב השל"ה הק' (בעשרה מאמרות מאמר השני דף מד) על תמימה הבעל עקידה כשבועת מתן תורה, דהאיך יכלו להוריש שבועה לבניהם, שאף שאמרו כזכ"ל שהנשמות של כל הדורות היו שם ונשבעו בעצמם, מ"מ כיון שלא היו הגופים שם והמצות הם חובת הגוף, האיך חלה השבועה עליהם, ואף בגר קטן אמרו ז"ל (כתובות יא.) אם הגדיל יוכל למחות, ומכל שכן כשלא היה שם כלל. והשיב על זה הענין, ק"ה דכמו שהיו שם הנשמות של כל הדורות, כך היה שם המרכה הפנימית של כל הגופים, והאיך לבאר ענין זה, יעיי"ש. ותמיצת הדברים שאף שלא היה שם הגופים בעצמם אבל כיון שהיה שם המרכה והפנימיות שזהו השורש והעיקר של כל קיום הגוף, דינו כאילו היו הגופים בעצמם שם וחלה השבועה ע"י שהיה רוחניות הגופים שמה, יעיי"ש באריכות דבריו. וכענין זה, כל אלו המימרות שנתקפלה ארץ ישראל ובאה במקומה אדמה טמאה, הכל סובב על מרכה הפנימי של האדמה, שזהו יסודו שורשו ועיקרו של האדמה, אבל אין זה דבר הנראה לסתם בני אדם, אלא אלקים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, והצדיקים האמיתיים המרגישים בין עור בריאה לטהרה מרגישים באיזה מקום הם עומדים, אבל שאר בני אדם טח עיניהם מראות את כל אלה. ויעיי"ש עוד בריאה מסתורית [ל].

היצט איז אַזוי, [דהנה לפי זה יתכן שהאדם עומד במקום של ארץ ישראל, אבל הוא נמצא באמת על אדמת "חוץ לארץ", ע"י שחוטא שם (ס"ג תבא תשי"ח), ואם כן] וואָס טוט מען אַז איינער גייט ברענגען ביכורים [ולקרות מקרא ביכורים, והלא ראוי לו לחוש] טאַמער האָט ער חלילה געזינדיגט [ונתחלפה האדמה שלו ובאה במקומה רצועת חוץ לארץ, ואין מקום שדוה נמצא בארץ ישראל], און ווידעראום די תורה הקדושה האָט געהייסן קורא זיין [רק למי שיש לו שדה של ארץ ישראל שהיא שלח], טאַמער האָט ער נישט "מאַרְצָך" (תבא שם, ב) [נשאין לו שדה בארץ ישראל שהיא שלח] איז דאָך מביא ואינו קורא^ל, ער זאָגט (שם, י) [וַעֲתָה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה']¹, נו וויאזוי קען ער ברענגען ביכורים.

מ

אלא ודאי צריך לומר, דבשעה שהאדם מביא ביכורים או הוא מוכחם שבאותו זמן יש קדושת הארץ בשדה ובפירותיו, ואף אם כבר נתחלפה היא חזרה לשם

אַלא מאי מוז זיין, דאָס איז אַן 'הבטחה'^ל. אַז די תורה הקדושה האָט אים געהייסן ברענגען ביכורים, איז אַין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה תוֹרָתוֹ פִּלְסְטֵר (ברכות לא:), איז 'באותו הזמן' ווען ער ברענגט ביכורים, מוז עס ווערן 'ארץ ישראל', באַקומט עס צוריק 'קדושת הארץ'.

מא

ביאור קושיא ב - בפרשת כי תבא

וזהו הכוונה באומרו "הַגְדַּתִּי הַיּוֹם" וגו' כי "באתי" אֶל הָאָרֶץ, שהיום הזה בהגדת מקרא ביכורים נכנסתי אל "הארץ" עצמה איבערדעם ווען ער האָט געברענגט ביכורים [וקורא מקרא ביכורים כדין (ס"ג תבא תשי"ח)], האָט ער געזאָגט הַגְדַּתִּי 'הַיּוֹם' וגו' כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ, 'היצט' ווייס איך אַז איך בין געקומען 'אֶל הָאָרֶץ', וואָרן אַז איך ברענג ביכורים [מוכחני שאני ושדה שלי הם בתוך קדושת הארץ, ואני משבח ומודה לה' על זה, משא"כ בשאר הזמנים אין אני יודע אם הוא כן].

מב

ביאור קושיא ג - בפרשת כי תבא

ולכן מקדים ביאתו למקום המקדש אל נתינת הארץ, כי רק לאחר שבא למקום המקדש וקיים שם מצות ביכורים, אז יודע בבירור שיש לו חלק במתנת "הארץ" הקדושה

איבערדעם זאָגט ער [קודם] וַיִּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה [לקיים מצות ביכורים], אַזוי ווייס איך [כי] וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ, אַז איך האָב באַקומען ארץ ישראל^ל. אַז נישט האָב איך עס נישט געוואוסט. [ונמצא שהכתוב הוא באמת כסדרן]¹.

¹ עיין במשנה דביכורים (א, ו). ועיין בגמרא בבא בתרא (פא). דשקיל וטרי ללמוד דין זה מהפסוק אשר תביא "מארצך", ודחי דההוא י"ל דבא למעוטי "חוצה לארץ", ולכן הביא מהפסוק [ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי "האדמה" אשר נתתה לִי].

² וכמו שנאמר בתחלת הפרשה והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך, ופירשו בספרי, שהכתוב אומר עֲשֵׂה מִצְוָה זו שְׂאֻמְדָּה בַּעֲנֵן, שְׂבֻשְׁכָּה תִּקְנֶס לְאָרֶץ, ופירשונו בזה כי הכתוב מעיד בזה שאם יקיים מצות ביכורים יבוא אל קדושת הארץ (ס"ג כי תבא תשי"ח, עיי"ש באורך).

וכעין זה הוא בדברי יואל כאן בתוך הדברים וז"ל: דהנה בספרי [מובא להלן בהערה שאח"ז] דרשו, בשכר ביאתינו אל המקום הזה נתן לנו את הארץ הזאת, ועוד אמרו בספרי עשה מצוה זו האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ, ולכאורה הוא תמוה, דאי אפשר לקיים מצוה זו אא"כ כבר נכנס לארץ, דהיא מצוה התלויה בארץ, ואיך אמרו חז"ל שבשכרה תכנס לארץ, ולהנ"ל יתפרש שפיר דע"י כח מצות בכורים הובטח לו נתינת הארץ, שבקדושת ארץ ישראל יהיה חלקו ולא בחילוף מארץ העמים, וז"ש בספרי בשכר ביאתינו אל המקום הזה להביא בכורים נתן לנו את הארץ הזאת, שיהא חלקינו ומנת גורלינו בקדושת ארץ ישראל וכו'.

³ וכמבואר בספרי על פסוק זה: כשהוא אומר ויתן לו את הארץ הזאת, הוי אומר זו ארץ ישראל, ומה תלמוד לומר ויביאנו אל המקום הזה, בשכר ביאתנו אל המקום הזה נתן לנו את הארץ הזאת.

מג

ביאור קושיא א - בפרשת כי תבא

ביאור התנחומא בפרשת תבא, שראה משה "ביכורים" עתידין ליפסק

[ובזה נפרש דברי התנחומא בפרשת תבא, לפי הדרוש שאמרנו בכאן דע"י התפלה בכוונה יש לאדם זכותא דארץ ישראל, בצירוף הדרוש דפרשת תבא דבקיום מצות ביכורים יש הבטחה שיזכו לקדושת הארץ].

איבערדעם האָט ער געזאָגט [בתנחומא], ער [משה רבינו] האָט געזען "ביכורים" עתידין ליפסק, נו אויב אַזוי קאָן זיך חלילה אויפהערן זכותא דארץ ישראל [כי על ידי הבאת ביכורים הובטחו שיהיה להם זכותא דארץ ישראל, וכשהביכורים עתידין ליפסק מהיכן יהיה להם לישראל כח זה להיות בטוח שהם בתוך קדושת הארץ, ולזה כשראה משה כך] האָט ער מתקן געווען די ג' תפילות, [וכשיכוונו לבם בתפלה נגד ארץ ישראל] וועט מען דאָך זיין "מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ" [וממילא ע"י יהיה להם כח הזכות של ארץ ישראל ולהמשיך קדושתה אף לאחר החורבן, וכאמור בדרושינו לעיל].

מד

[דהנה] "מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ" איז, [אַז] וואו [אימער] ס'איז די קדושה [של ארץ ישראל עכשיו], האָפט מען אַז מ'זאָל זוכה זיין ס'זאָל נתגלה ווערן מ'זאָל 'זען' וואו ס'איז 'ארץ ישראל', מ'זאָל זען 'די קדושה'.

און 'דעס' [כח התפילה] בלייבט אייביג. ממילא בלייבט, קומט אויס זכותא דארץ ישראל בלייבט טאַקע ווייטער, נאָר פון די וואָס זענען [מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ].

[ואפילו] דאָרט אַליין [בארץ ישראל גופא], אַז ער וויל וויסן ער איז 'אין' "ארץ ישראל", מוז ער זיין [מן] "הַמַּצְפִּים לְרִאוּתָהּ" [וע"י זוכה לקדושת ארץ ישראל. ונמצא שסגולת התפילה הוא ממש כסגולת הביכורים].

[ראתי שפיר דברי התנחומא, שלכן הזכיר דייקא ענין ביכורים ולא ענין הקרבנות, כי דייקא במצות ביכורים יש הסגולה שיזכו לקדושתה וזכותה של ארץ ישראל, ונגד זה יש לנו תיקון התפילות בכוונה שהוא מסוגל ומועיל גם כן לזכות לקדושתה וזכותה של ארץ ישראל¹⁷].

מה

וואָס הייסט הַמַּצְפִּים לְרִאוּתָהּ? נאָר ס'איז מובן מאליו, מַצְפָּה לְרִאוּתָהּ [מיינט שהוא מצפה] אַז מ'זאָל זען די 'קדושה', נישט זען ווי חלילה ווי זיי [הרשעים] 'פירן אַוועק' [קדושת] ארץ ישראל, אַזוי ווי ס'איז [כהיום] בעונותינו הרבים.

מו

ביאור קושיא ו (באופן ב)

(עד אחר אות נ)

הבתי מדרשים בארץ ישראל מתקיימים רק על ידי חיזוק בני חוץ לארץ, שהם תומכים ביד בני ארץ ישראל, וגם שהם מוחים בפומבי נגד עוקרי הדת שבארץ ישראל

על כל פנים [לענייננו].

נאָר מ'קען זאָגן אַביסל בדרך צחות [בביאור הגמרא דברכות].

¹⁷ עד כאן מדברי רבינו בס"ג תבא תשי"ח.

¹⁸ ומה שהוצרך משה רבינו ע"ה לתקן התפילות אחר שכבר נתקנו ע"י האבות הקדושים, יוכן בפשטות, דהרי תקנת האבות הקדושים היה קודם מתן תורה, לכן בא משה רבינו ע"ה ותקנם אחר מתן תורה. וכמו שאמרנו בירושלמי (הובא בתוספות קידושין לח. ד"ה אקרוי עומר) בעשה שלפני הדיבור דאינו כעשה שלאחר הדיבור, ולכן אין עשה שלפני הדיבור דוחה את לא תעשה שלאחר הדיבור. וכמו כן אפשר לומר שהוצרך משה רבינו לחזק התקנה, כדי שיחול עליה התוקף שלאחר מתן תורה (דברי יואל פרשת ויצא, עמוד סח).

אז מ'זאל קוקן דעם מ'קדמי ומ'חשכי לבי פנשטא [בארץ ישראל], איז היינו דאָהני להו [בחוץ לארץ].

[והיינו כי] ס'קאָן זיין נאָך אנדערש אויך דער פשט, היינט איז דאָך עס [המצב כן], 'היינט' קאָן עס האָבן נאָך אַן אנדערן פשט, [דהכוונה הוא] אז ס'זאל זיין ל'מען ירבו ימ'כם וגו' על ה'אדמה, די חוץ לארץ דיגע אידן איז "על ה'אדמה", איז ווען מ'קוקט, אז מ'זעט אז ס'קאָן זיין 'אין ארץ ישראל' מ'קדמי ומ'חשכי לבי פנשטא, מסתמא האָבן די 'חוץ לארץ אידן' אינזין ארץ ישראל, ווען נישט קען דאָס נישט זיין [מפאת ב' סיבות דלהלן].

מז

א. עניי ארץ ישראל אין להם היכולת להחזיק בעצמם את הבתי כנסיות ובתי מדרשות דשם

'קודם' על פי פשוט נישט, וואָרן פון וואו האָט מען, פון וואו קאָן מען זיין [מקדמי ומחשכי], דאָרט [בארץ ישראל] איז דאָך נישטאָ קיין פרנסה, וויאזוי קאָן מען זיין מ'קדמי ומ'חשכי 'אין ארץ ישראל' ל'בי פנשטא, [נאָר] אז 'חוץ לארץ' וועט אינזין האָבן 'ארץ ישראל' און מ'וועט שיקן [געלט], און מ'וועט זען מ'זאל קאָנען [זיין מקדמי ומחשכי לבי כנישתא בארץ ישראל], וועט מען קאָנען זיין.

מח

ב. לולי הפחד ויראה שיש לעוקרי הדת מן בני חוץ לארץ, כבר היו עוקרים כל התורה בארץ ישראל רח"ל

אָבער נאָך [אַ סיבה מה שאי אפשר להם להתקיים מבלי תושבי חוץ לארץ], ס'איז אָבער 'נאָך מער' אויכעט.

מילא עקסטערדעם [ממה שאמרנו לעיל, אז] מ'קאָן נישט וועגן גשמיות. און 'דערנאָך' [גם ברוחניות ובמלחמת הדת], ווען ס'זאל נישט זיין אין "חוץ לארץ" אביסל אידן וואָס זאלן אינזין האָבן [אז] "ארץ ישראל" זאל זיך פירן ב'קדושה, העט מען שוין לאנג 'צוגעשפאָרט' אַלע בתי מדרשים [שבארץ ישראל]! אַזוי ווי מ'זעט בעונותינו הרבים אונטער דער 'היצטיגער הנהגה' [של ממשלת המינים, דהרשעים הללו] מ'קוקט דאָך אויף דעם אַרויס - רחמנא ליצילן - 'ווען' מ'זאל קאָנען חס ושלום 'אויסמעקן דעם גאנצן כח התורה'. און דאָס גאַנצע האַלט נאָר אויף [לעכב בזה, מה שהרשעים מפחדים מקול תרועת אנשי חוץ לארץ].

און פאַר די 'ארץ ישראל אידן' האָבן זיי נישט קיין מורא!
אויף דעם האָבן זיי עצות גענוג!^{לה}

לה

תועלת המחאות והפגנות בראש כל חוצות לעיני העמים

וזה לשון קדשו של רבינו באסיפת התאחדות הרבנים, ד' נשא תשי"ח:
די איינציגע זאך, זיי האָבן דאָך אביסל מורא פאַר 'אינדרויסן'. הגם ליידער זיי האָבן דאָך 'דערווישט' די גאַנצע וועלט [תחת השפעתם ורשתם], ס'איז אַ 'גרויס אומגליק' וואָס זיי האָבן צו זיך [אויך] "די רעליגיעזע", כ'וועל שמועסן אָפען געשמועסט, [זיי האָבן צו זיך] "רבנים" מיט "ראשי ישיבות", אַלעס איז מיט זיי, ס'איז אַ ביטער אומגליק.

'אין לאַנד' וואָס מ'קען טוהן [נגד], האָבן זיי "עצות" [נגד זה], האָבן זיי 'ביטערע שטעקענעס', מיט 'רועצים', די 'משטרה' [שלחם] וואָס זיי קענען שלאָגן. פאַר 'אין לאַנד' האָבן זיי נישט מורא. [אין] 'אויסלאַנד' אז מ'זאָגט דאָרטן אין אַ בית מדרש צי אַ פאַר בתי מדרשים, דאָס נוצט [אויך] נאָר ווייניג. נאָר וואָס דען] פאַר די 'עפענטליכע גאס' איז די איינציגע זאך וואָס זיי האָבן מורא, אז מ'דערציילט פאַרן

זיי העטן געקאנט חלילה אַלדינגס שטערן, פון דעם איז קיין שמועס נישט, זיי העטן געווען שוין לאנג צוגעשפּאַרט [מקומות התורה והתפלה].
איך מיין, נישט נאָר מיט די 'מתים' ^{לט} [מה שגוזרים ניתוחי מתים]. נאָר די 'לעבעדיגע' רחמנא ליצלן.

ס'העט שוין לאנג נישט געווען גאָרנישט.

נאָר איין זאך איז [מה שמונע אותם מלהפיק זממם ומחשבתם הרעה], אַז ס'איז דאָ 'אַביסל אידן' אין 'חוץ לארץ', האָבן זיי מורא פאַר 'דער וועלט', [אַז] מ'וועט מַגְלָה זיין [קלונם]. מ'האָט מורא אַז מ'וועט 'שריייען' און מ'וועט 'רעדן' [נגדם בחוצות] ^ב.

גוי', ער האָט נישט מורא [מן האומות שילחמו נגדם עבור הדת, שידעין] דער גוי וועט זיך נישט גיין שלאָגן פאַרן דת, אָבער עס 'פאסט' זיי נישט.

אָבער דער עיקר איז, דער גוי איז משפיע אויפ'ן [אמעריקאנער] איד, ווייל 'ווי' נישט [ווי] דאַרפן זיי [הציונים] האָבן נאָך דעם איד, ער וויל נישט פאַרלירן די צורה [במה שמדברים בשם היהודים], און דער 'אמעריקאנער עולם', די הערן וואָס דער 'גוי' זאָגט, נישט דאָס וואָס מ'זאָגט אין 'בית המדרש', דאָס וואָס די 'גוים' וועלן זיי 'פאַרוואַרפן' אַמאָל, דאָס קאָן שוין שאַדטן [אל הפראפאגאנדע של הרשעים], ס'קאָנען אידן אוועקפאַלן [מהשפעתם], ער 'שעמט זיך' פאַרן גוי ווייל ער האָט מורא 'פאַרן איד'.

קורן, אין דעם איז נישטאָ קיין מקום להסתפק [שיש תועלת גדול בהפגנת כאלו], וואָרן חס ושלום דאָס גייט וואָס אַמאָל [=אלן מערן ווייטער, זיי וועלן נאָך צושפּאַרן די בתי מדרשים און נישט לאָזן קיין תלמוד תורות [אם ח'ו' יפק זממם, ומה שלא עשו עדיין כך הוא רק בשביל] זיי האָבן אַביסל מורא [מקול תרועת אנשי חוץ לארץ], טאָמער אַז זיי וועלן זיך [איינגעוויינען] און זיי וועלן זען אַז זיי האָבן זיך נישט צו פאַרכטן פאַר 'דרויסן' גאָרנישט, דעמאָלטס זאָל דער אייביגשטער שומר ומציל זיין, וועט אויסקומען חלילה ס'זאָל נישט בלייבן חלילה קיין אידיש קינד אין ארץ ישראל. דאָס איינציגע מיטל איז דאָס. [וע"ע להלן בהעתק לשון רבינו ביואל משה].

^ט באותה תקופה בשנת תשכ"ז היתה מלחמה סוערת שלחמו היראים ורבינו בראשם נגד הרשעים הציונים שעשו 'ניתוחי מתים', וזה היה אז מהדברים שעמדו על הפרק. [וכן מזכיר רבינו מענין זה בס"ג נשא תשכ"ז לשון קדשו אות מח].

^ב וולש"ק בספר ויואל משה (שלוש שבועות, סימן קיג): הנה לא מסתפק שום אדם, כי אותה המלכות מַעֲבֶרֶת על הדת וְחַפְצָה לעקור האמונה וכל התורה כולה, וכמו שהעיד החכם מכל אדם (משלי ד, טז) כי לא יִשְׁנוּ אִם לֹא יָרְעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם לֹא יִכְשִׁילוּ, וכמו שנתברר מכמה דורות שזה כל תאוותם, אלא שמפחדים קצת מן העולם. ובודאי שמתושביהם לא היו מפחדים כלל, כי שם הכל תחת ממשלתם והמשטרה שלהם, אלא שאינם יכולים לעשות שם הכל, מפחד של חוץ לארץ, ומגבית הממון שבחו"ל [מן יהודים שונים] שבוזה תלוי קיומם, גם בושם עדיין קצת מן האומות אם יראו ששומרי התורה מתנגדים להם, ולכן לוקחין ביניהם מפלגות הדתיים, שיהיה להם לְכִסּוּת עֵינִים.

וחלק גדול מהנוגנים לאותו 'המגבית' לא היה ברצונם שיהיה 'העברת הדת' בכח ממנו, אבל כיון שכל 'מפלגות הדתיות' המה שותפים באותו המגבית, גם האגודה משתתפת בכל מיני גביות הממון שלהם, והכל 'עוגעין' בדבר, ומכסיין מן ההמון ואין מודיעין להם שבממונם מעבירין על הדת, לכן עושין מה שעושין, העברה על הדת בעזות וחציפות.

ולא עוד אלא אפילו כשעושין [היראים] איזה מחאות נגדם בזעקה וכאב לב נגד העברת הדת וחילול ה' ותורתו הקדושה, שבושים בזה בפני העם ובפני האומות, וזה מועיל לפעמים. [נהסים בכאן הוא להלן ד"ה ולכן כשיש צעקה. ונתתי בזה גם מלשון רבינו דלהלן (בסימן קטו) וז"ל: דא עקא שכל הדתיים המשתתפים עם מלכות המינוח, והאגודים בתוכם, מחפין עליהם ועומדין על ימנם להצילם מכל נזק והפסד ובושה, ועוד מתנפלים על היראים שלוחמים במסירות נפש עבור כבוד השם יתברך ותורתו הקדושה].

ואף שהם [הציונים] מפירין דת וכופרין בכל בפרהסיא, וכל האומות יודעין שבישראל אין תורה ואין אמונה, כי הכל רואין את מעשיהם ודרכם של אותה הממשלה, וכעת עוד הודיעו לכל הגוים שכל הנכרים יוכלו להיות יהודים אף בלא תורה ואמונה כלל, אלא בחתימה על אגרת שהוא יהודי, ולא נמצא כזאת בשום אומה ולשון שלא יתחשבו כלל וכלל עם דתם, וזה כל מגמתם להחזיק שיטה זו בעיני כל העולם, כי טובה הארץ וממשלתם אף כשהוא בלא תורה ואמונה כלל, וזה כבודם שיכירו וידעו אף כל האומות שבישראל אין פגם מה שאין להם דת ואמונה, כי ככה היא תורת ישראל שהממשלה תוכל להשתלט עליה ואף לעקרה חס ושלום.

ולכן כשיש 'צעקה ומחאה בחוץ' נגד זה, עד ששומעין גם האומות שעדיין יש בישראל שומר תורה ומצות שנותנים נפשם על התורה הקדושה ומוכנים ללחום עבור כבוד ה' ותורתו הקדושה, זה להם 'לבושה' [שזה מפרין הפראפאגאנדע שלהם]. אף שידוע לכל בלי ספק שהאומות לא יכנסו בעובי הקורה עבור התורה

דאָס איז עס ! דעס איז דער גאַנצער כח !

דורך דעם איז דאָ אַ "בית המדרש" אין "ארץ ישראל" וואו מען 'דאווענט נאָך' און מען 'לערנט נאָך', 'ווייל' ס'איז דאָ אַביסל אידן אין "חוץ לארץ", [מה שאין כן] ווען ס'העט חס ושלום דאָס נישט געווען.

מט

ועל ידי שהבני חוץ לארץ מחזיקים את הדת בארץ ישראל, ע"ז יש להם זכות ארץ ישראל, ונחשב שהם "על האדמה" ממילא האָבן די חוץ לארץ'דיגע אידן דעם כח [וזכות] פון "ארץ ישראל", [במה שהם מקיימים ומחזיקים את קדושת ארץ ישראל, ועל כן נחשב להם כאילו יושבים "על האדמה"מא].

ג

[וכונת הגמרא, כיון דשמעו דמקדמי ומחשבי לבי כנישתא "בארץ ישראל", והו לאות שבני חוץ לארץ הם מחזיקים את בני ארץ ישראל, ועל כן "היינו דאהני להו" לבני חוץ לארץ שמאריכים ימים דאָס קען זיין דער פשט [בגמרא דברכות]. מ'זאָל קוקן אין "ארץ ישראל", אַז ס'איז נאָך דאָ אידן מְקַדְמִי וּמְחַשְׁבִי לְבִי כְנִשְׁתָּא, איז אַ סימן אויף "חוץ לארץ", אַז ס'איז דאָ אידן וואָס מ'האָט נאָך אינזין ארץ ישראל. היינו דאהני להו !, דעס העלפט די אידן, פאַר די "חוץ לארץ'דיגע אידן" העלפט דאָס, אַז זיי האָבן דעם 'זכות' פון "ארץ ישראל". אַז מ'זעט אַז ס'איז נאָך דאָ בתי מדרשים אין "ארץ ישראל", אַז מ'קאָן נאָך דאַרטן לערנען און דאווענען, איז אַדאנק דעם ווייל ס'איז דאָ אַביסל אידן אין "חוץ לארץ" [שמצפים לקדושת הארץ ודואגים על שמירת התורה בארץ ישראל ועל קדושת הארץ].

נא

תוכן הדברים לענייננו:

המבחן שהאדם הוא כגדר "מִצְפָּה לְרִאוּתָהּ", הוא כשעושה 'מעשה' להוציא מכיסו להחזקת התורה והקדושה בארץ ישראל

היוצא לנו מזה, דאָס איז דער תְּכָלִית, אַז מ'דאַרף 'דאָ' [בחוץ לארץ] אינזין האָבן [את בני ארץ ישראל]. און אַזוי הייסט מען, מיט דעם הייסט אַ "מִצְפָּה לְרִאוּתָהּ", [שמצפים] מ'זאָל זען [קדושת הארץ].

[וההיכר והמבחן אם "מצפים לראותה" באמת, הוא כדאיתא בגמרא (עירובין סה:)] בג' דברים אדם ניכר, [בכוסין] "בְּכִסִּי" וּבְכֶסֶּסוֹ. [וכן איתא בירושלמי (תרומות פ"ח ה"ד) דַּעְתָּא בְּלִיבָא תְּלִיא], וְלִיבָא בְּכִסִּיא תְּלִיא.

הקדושה, ומאי איכפת להו אם ישראל שומרין תורה או לאו, ואין חשש כלל שיגיע איזה נזק מזה [להציונים מפאת האומות], אלא שכואב להם זה מחמת 'קצת בושה'. או אפשר גם חשש 'היוק ממון', כי חלק גדול מהנותנים למגבית הממון מושפעים מדעת האומות, ועושה עליהם רושם הפירסום הזה. ואין ספק שיש לחשוב אפשרות שיהיה אולי 'קצת תועלת' במחאות כאלה, שימנעו על כל פנים לפעמים מלהרבות כל כך בגזירות של הפרת הדת, שהחיוב למסור נפשו על זה. ועל כן 'אחר הנסיגות המרובות של כמה וכמה שנים' שנתברר שלא הועיל אצלם שום 'השתדלות ותחנונים' למונעם מהפרת הדת, הָכִי יש לִישֵׁב לגמרי 'בחיוב ידים' עד אשר יעשו הכל חס ושלום כחפצם ורצונם בהפרת הדת בלי שום מפריע ? !. ועל כל פנים חיובא רימא לזעוק 'נִעְקָה גְדוּלָּה וּמְרָה' בחוצות וברחובות על חילול השם ותורתו הקדושה באופן נוראה שלא היתה כזאת בישראל מעולם.

^{מא} מפני שכל קיומם והצלחתם של תושבי ארץ ישראל בא מתושבי חוץ לארץ. או הכוונה ע"ד סברת הרמב"ן הנזכר באופן הא' (על ביאור קישוי 1) דבמקום שאדם חושב שם הוא, וע"כ כשבני חו"ל דואגים ונותנים דעתם ומחשבתם על קדושת ארץ ישראל, נחשב כאילו הם שם בפועל ממש [ונדברי יואל נכתב כדרך זה].

אז מ'לאַזט זיך קאָסטן "געלט", דעמאָלטס קאָן איך גלייבן אז דו האָסט עס "אינזין"! אז דו גיסט נישט גאָרנישט, האָסט דו עס נישט אינזין!
א 'בלויזע מחשבה', א 'מחשבה' [התלוי בלב?], הלא אפשר שאיננו בלב שלם, וגם כי מחשבה מבטל מחשבה, וכדמצינו בחמץ כין אפילו ביטול [בלב] נוצט אויך נישט [לגמרי, וכדברי הר"ן דלעיל (אות כג)], מ'מוז עפעס טון א 'מעשה' [דערצו (וכדלעיל שם)].

נב

וואָס זאָל זיין די "מעשה"? בלויז ביים דאָווענען וועסטו אינזין האָבן?!
[וכהגמרא דברכות דהיינו דאהני להו, וכפירושינו דלעיל דהוא ע"י התפלה שהתפללו דרך ארצם].
[נו] ווער ווייסט וואָס מ'האָט אינזין ביים דאָווענען?, ס'שטייט טאָקע וְהִתְפַּלְלוּ דְרָךְ אַרְצָם, ער [רבי יוחנן בימי] האָט געוואוסט טאָקע, אז [כיון שהם] מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, מ'איז מאריך בתפלה, מסתמא האָט מען אינזין [ארץ ישראל].
אַבער וואָס מ'האָט [היינט אינזין], 'היינט' האָט מען אינזין די 'ביזנעס', ער פאָרגעסט גאָר [אינזין צו האָבן כוונת התפלה ושהוא נגד ארץ ישראל], און נישטאמאל ווייסט ער 'וואָס' אינזין צו האָבן.

נג

נאָר וויאזוי דען זע איך [שאתה בגדר מַצְפָּה לְרִאוּתָהּ]?!, וואָס דען קאָן איך זען [אז] ס'איז א 'מעשה'?!
אז דו גיסט 'צושטייער' [מן פֿיס שלך] און דו העלפסט אַרויס!, דו זעסט ס'זאָל בלייבן אידן, [ס'זאָל בלייבן] די אַלע מקומות התורה וואָס זענען אין ארץ ישראל!
און בתוכם איז דער "כולל" [שומרי החומות] וואָס ס'איז מיוסד פון לאַנג אויס [מקדמת דנא, ע"י גדולי הצדיקים].
[אז] מ'האַלט אויף "בתי מדרשים" מיט 'אידישע אידן', ווען מ'האַלט אויף, אז מען 'גיסט זיך אָפּ דערמיט'. די וואָס זענען 'מסייע' דערצו, זענען פון די "מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ", [שהם מצפים] אז זיי זאָלן 'זען' די 'קדושה'.

נד

[ובאופן זה נמצא שבני חו"ל נחשבים מכלל "בני ארץ ישראל" כמי שנולד ודר שם, והם בכלל הברכה אשר צוה שם ה'].
ממילא קומט זיי די גאַנצע ברכה וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [לאברהם אבינו כשידור בארץ ישראל], וְאַבְרָכָךְ וְאַגְדִּלָּה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה, וואָס כ'האָב פריער געזאָגט (באות לג), וְהָ בְרַךְ אֶת אַבְרָהָם כָּל.
זענען דערין באַטייליגט [בכלל הברכה שמקורה מקדושת ארץ ישראל] די אַלע וואָס זיי האָבן עס 'אינזין', זיי זענען "מַצְפִּים לְרִאוּתָהּ" און זיי זענען 'מסייע' דערצו.

נה

ביאור קושיא ב

כל הברכות שבפסוק ויתן לך מִטַּל הַשָּׁמַיִם וכו', מרמז על כוחות התפלה, דע"י התפלה יש לנו שייכות לקדושת ארץ ישראל ששם הוא מקור הברכה, והוכיח המדרש גם ענין ביכורים שסגולתה להחזיר קדושת הארץ למקומה, וכהיום השלש תפילות שמתפללין בכוונת הלב נגד ארץ ישראל יש להם זה הסגולה
[ובזה נבא לפרש כל הברכות שבפסוק ויתן לך, דכל הדרשות שבמדרש, מרמז על כוחות התפלה, שע"י התפלה יש לנו שייכות לקדושת ארץ ישראל ששם הוא מקור הברכה, וכמבואר לעיל בהדרוש].

דער ויתן לך מטל השמים, די 'ברכה' האט ער געזאגט [כמבואר במדרש מטל השמים] זה ציון [כי שם בארץ ישראל הוא מקור הברכה, ועל זה מיתתי קרא שנאמר] **כָּטַל חֶרְמוֹן שִׁירָה עַל הָרָרִי "צִיּוֹן"** [וסיפא דקרא כי "שם" צוה ה' את "הברכה" חיים עד העולם].

נאָר ווי אַרומער [יושפע הברכה], זאָגט ער [במדרש דזה יושפע] מיט קרבנות [דאָס] שטייט דאָך אַרײַן [כי התפילות כנגד תמידין ומוספין תקנום כמבואר בגמרא (ברכות כו:)], זאָגט ער דאָרטן [ומשמני הארץ אלו הקרבנות. דבזה רמזו גם כן כח התפלה].

און ווידעראום זאָגט ער, **דָּגָן אֱלוֹ "בִּיכּוּרִים"**, אַזוי ווי [אצל ביכורים זכו להחזיר קדושת ארץ ישראל למקומה (כמבואר לעיל בדרוש דפרשת תבא), כמו כן] **אֲנִשְׁטָאָטס דעם וואָס מ'האָט ביי "ביכורים" זיך דערמאָנט** [מקדושת ארץ ישראל, יש לנו כהיום השלש תפילות להתפלל דרך ארצם ולכוון הלב נגד ארץ ישראל, וכמבואר בתנחומא דפרשת תבא, וכפירושינו דלעיל]. [ועוד יושפע הברכה] מיט דעם **וְתִירַשׁ אֱלוֹ [הנסכים], די נְסִכִּים וואָס מ'איז מוֹסֵף, די נסכים זענען דאָך [נכלל] דערינען ניסוך יין און ניסוך המים. און ס'שטייט דאָך מ"ב אַז דער רמז [איז], אֲנִשְׁטָאָטס דעם ניסוך המים, היינט אֲנִשְׁטָאָטס די נסכים, איז שְׁפָכִי 'כִּמְיָם' לְפָנָי** [איכה ב, יט].

[ונמצא דבכל הברכות האלו] **ס'איז מרומז דערין די כוחות התפלה.** [כי בעת התפילה הוא הזמן שמכוונים לבם לקדושת ארץ ישראל, ועי"ז נשפעים הברכות ממקור הברכה אשר צוה שם ה', ומובן שייכות כל המדרש לענין הברכות שבפסוק ויתן לך האלקים מטל השמים וגו', ובתוכם מה שהוזכר ענין הביכורים].

נו

און מיט דעם אַליין וואָס מ'וועט מסייע זיין [בידי יראי ה' דשם, לחזק קדושת ציון וירושלים], איבערדעם קומט טאַקע, קומט נאָך די גאַנצע ברכה וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [בפסוקי ויתן לך].

נז

התחלת ברכת הקודש

[השי"ת עיזור] **ס'זאל טאַקע זיין [אויך] די גאַנצע ברכה וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [לאברהם אבינו] וְאֶבְרָכָךָ וְאֶגְדָּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה** [שתלוי הכל בארץ ישראל שהוא מקור הברכה].

דאָס איז [בכלל כל הברכות זענען באַטייליגט] אַחַד הַנוֹלָד, - על כל פנים אַזוי שטייט אין די גמרא, אַ דבר ברור - [וְאֶחָד] המצפים לראותה.

^{כב} עיין בספר שערי העבודה לרבינו יונה (אות כ-א): הקרבנות והתפלה ענין אחד להם, צריכין כוונת הלב ומחשבה טהורה וכו'. - והמתפלל בדמע תפלתו נשמעת, שהרי שערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב.). והדמעה היא כנגד ניסוך המים שהיו מנסכים על גבי המזבח, כדאמר בבבא שית רבה (ע"ה, טז) ר' בון אומר כל אותן שנים שהיה יעקב בבית א-ל לא נמנע מלנסך, אמר ר' יוחנן מי שיועד לחשוב כמה נסוכין נסך יעקב אבינו ע"ה יודע לחשוב מי טבריא. כלומר, כשם שאין חשבון למי טבריא, כך אין לניסוך ההיא חשבון, ואלו הן הדמעות שהיה בוכה בשעה שהיה מתפלל בבית א-ל. ואין מי שיועד מספר הדמעות, חוץ מן הקב"ה שהיה סופרן וכו', וגם הוא יודע לספור מי טבריא.

ועיין עוד בחינה בזה בייטב פנים לליל ב' דסוכות (אות יט, ד"ה אליך), שהמים התחתונים היו בוכים 'אנן בעינן למיהוי קמי מלכא', כמו המים העליונים שהם קרובים לה', ובזמן ניסוך המים בסוכות אז מתקרבים קמי מלכא, ולזה אמר הכתוב שפכי כמים לבך, שתשפוך את נפשך להתקרב לה' 'כמים', כמו המים שבכו למיהוי קמי מלכא, כן תבכה גם אתה שתזכה להיות נוכח פני ה'.

נח

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

אונז זאָל מיר די זכיה האָבן, מ'זאָל מיר 'זען' דעם וואָס מ'האָף מיר [מה שאנו מצפים לראותה"].

די אַלע וואָס זענען מסייע, דער אייבירשטער זאָל העלפן, זאָלן געבענטשט ווערן.

נט

ביאור קושיא א

אופן א: וינתן כעת ברכת ארץ ישראל להמצפים לראותה. ויחזר וינתן שיתקיים בנין ציון וירושלים בפועל ממש נאָר קען זיין [לבאר] דער וינתן ויחזר וינתן וואָס כ'האָב 'אַנגעהויבן' [בתחלת הדרוש, דיש להבין מה בא לרמוז זה].

וואָרן לעולם איז דאָך אַזוי, [מטל השמים זה ציון, שנאמר] כָּטַל חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן, [ורב דגן] אלו ביכורים, נו [בזמן הזה] וויאָזוי איז מען אַ חלק פון ארץ ישראל, [און פון] די ברכה פון ציון, [הלא הוא רק על ידי] אַז מ'איז מצפים לראותה, אָבער אונז האָף מיר [דאָך אַז] ס'זאָל טאַקע זיין בפועל ממש [ששם נעלה ונראה בבנין ציון וירושלים במהרה]. דאָס איז [הכוונה באומרו] וינתן ויחזר וינתן, נישט נאָר דעם סיוע אויף 'דעם' אופן [כמו שהוא עתה, שהוא רק בבחינת 'המצפה' לראותה, רק שנוכח לבנין ציון וירושלים ונוכח באמת לראותה בבנינה^{מג}].

ס

אופן ב: ונתן הברכות להגולד בה. ויחזר וינתן להמצפים לראותה.

[והשי"ת יעזור] ס'זאָל טאַקע זיין אַזוי ווי ער זאָגט [בגמרא, אַז] ס'איז טאַפּלט, [כדכתיב] איש ואיש, הגולד בה, והמצפים לראותה, זאָל זיין וינתן [להגולד בה, שהם תושבי ארץ הקודש] ויחזר וינתן [להמצפים לראותה, שם תושבי חוץ לארץ].

סא

על ידי שהציבור ונתן ויחזר וינתן תמיד וינתן ויחזר וינתן, על דרך ה' צלף [וגם] על פי פשוטות ויש לומר, ויתן ויחזור ויתן. [שהשי"ת מתנהג עם האדם כדרך הצל, שהוא מתנהג לכל אדם כדרך שהאדם עושה], אַז וואָס מ'טוט דאָ [מלמטה, כן בא עליו השפעת השי"ת מן השמים].

אַז 'דער עולם' אליין זאָל מקיים זיין "ויתן ויחזר וינתן", מ'זאָל נישט יוצא זיין מיט 'איינ מאָל' געבן, מ'דארף 'כסדר' געבן, מ'ברויך כסדר.

^{מב} וינתן לנו עוד הפעם ליהנות מקדושתה בפועל ממש, ואז יהיה נתינת הברכות ממקור הברכות ובבחינה גבוה יותר (דברי יואל).

^{מד} במדרש המובא בשל"ה הקדוש (שער הגדול, אות שו) וז"ל: כן אמר דוד (תהלים קכא, ה) ה' שְׁמְרָה ה' צִלְף עַל יָד וְיָמֶיךָ, מהו ה' צִלְף?, כצִלְף, מה צִלְף אם אתה משחק לו הוא משחק לך, אם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוכרות, אף הוא נותן לך כך, אף הקדוש ברוך הוא צִלְף, כשם שאתה הווה עמו כך אני הווה עמך.

ובלשון קדשו של רבינו (ס"ג פקודי שקלים תשכ"ז): ס'שטייט ה' צִלְף, זאָגט דער מדרש, אַזוי ווי דער צל טוט וואָס דער מענטש טוט, אַזוי די השפעה פון בורא כל עולמים קומט לויט די עבודה פונעם מענטש. אין די ספרי תלמידי בעל שם טוב ברענגען זיי, אַז דער בעל שם טוב איז געווען מרגלא בפומיה דאָס, זיי ברענגען עס גאָר אַסאך פונעם בעל שם טוב אליין, דעם אויס ווייל ס'איז געווען מרגלא בפומיה.

ס'זאָל זיין וַיִּתֵּן וַיִּחְזֹר וַיִּתֵּן [מצדינו, להחזיק תמיד בתורה ויהדות של ציון וירושלים].
[דעמאַלטס] וועט דער בורא כל עולמים פאַר אידן אויכעט געבן אַזוי [שיהיה השפעות
נתינת הברכות תמיד, ויתקיים] וַיִּתֵּן וַיִּחְזֹר וַיִּתֵּן^{מה}.

סב

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן טאַקע, אַז מ'זאָל די זכיה האָבן אַז די אַלע אידן
וואָס זיי 'האַפֿן' אויף אידישקייט און אויף דער תורה, אַז מ'זאָל קאַנען אויפהאַלטן
דאָס אידישקייט דאָרט במקום הקודש, אין ארץ ישראל.
דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, ער זאָל זיי געבן די ברכה טאַקע [של למען ירבו
ימיכם וימי בניכם] וואָס ס'ברענגט, היינו דאהני להו וואָס די גמרא זאָגט.
מ'זאָל זוכה זיין טאַקע, וְה' בִּרְךָ אֶת אֲבֹרָהֶם בְּכָל, ס'זאָל זיין אַ ברכה נצחיות
(כדלעיל אות סא).

מ'זאָל מיר במהרה געהאַלפן ווערן ברוחניות ובגשמיות.
מ'זאָל מיר זוכה זיין צו 'זען' טאַקע [בפועל] "שְׁמַחַת צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם" (כדלעיל אות נט)
מתוך נחת והרחבה, בקדושה ובטהרה.
מ'זאָל מיר זוכה זיין די ישועה שלימה, בהתרוממות קרן התורה וישראל,
בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

